

Welterbe vermitteln – Junge Menschen begeistern!

Eine Handlungsempfehlung für das
UNESCO-Welterbe Montanregion
Erzgebirge/Krušnohoří

Zprostředkovat světové dědictví – nadchnout mladé lidi!

Doporučení k akci pro
Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří zapsaný
na seznam svě-tového dědictví UNESCO

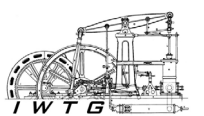
Welterbe vermitteln – Junge Menschen begeistern!
Eine Handlungsempfehlung für das
UNESCO-Welterbe Montanregion
Erzgebirge/Krušnohoří

Zprostředkovat světové dědictví – nadchnout mladé lidi!
Doporučení k akci pro Montanregion
Erzgebirge/Krušnohoří zapsaný na
seznam svě-tového dědictví UNESCO

„Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“
„Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“

**Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.**

Die Publikation wurde im Rahmen des EU-Projektes „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ – gefördert vom Europäischen Fonds für regionale Entwicklung – erstellt.

Tato publikace vznikla v rámci projektu EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

Impressum

Autorinnen:
Friederike Hansell M.A.
Dipl.-Ind. Arch. Katharina Jesswein
Dr. Daniela Walther

Herausgeber:
Institut für Industriearchäologie, Wissenschafts- und Technikgeschichte (IWTG)
Silbermannstr. 2
09599 Freiberg

Gestaltung/Layout: Claudia Lehnert
Übersetzung: Fremdspracheninstitut Dresden
Lektorat: Katharina Jesswein

Dezember 2020

Sämtliche Inhalte sind urheberrechtlich geschützt. Texte können unter Verwendung der Zitatrichtlinien des Urheberrechtes im Rahmen der Welterbe-Vermittlung genutzt werden. Grafiken, Karten und Fotos bedürfen einer schriftlichen Genehmigung.

Oben rechts: Führung in historischen Kostümen im Kupferhammer, Saigerhütte Grünthal, Foto: Kristian Hahn
Unten links: Kinderführung Besucherbergwerk „St. Anna am Freudenstein“, Zschorlau, Foto: Jana Karsunke/Pestalozzi-Grundschule Schneeberg
Unten rechts: Pferdegöpel am Rudolphschacht, Lautau; Foto: Friederike Hansell

Impresum

Autoři:
Friederike Hansell M.A.
Dipl.-Ind. Arch. Katharina Jesswein
Dr. Daniela Walther

Vydavatel:
Institut für Industriearchäologie, Wissenschafts- und Technikgeschichte (IWTG)
Silbermannstr. 2
09599 Freiberg

Design / uspořádání: Claudia Lehnert
Překlad: Fremdspracheninstitut Dresden
Korektura: Katharina Jesswein

Prosinec 2020

Veškerý obsah je chráněn autorskými právy. Texty lze používat v rámci zprostředkování světového dědictví při dodržení pravidel pro citování podle autorského zákona. K užití grafik, map a fotografií je nutný písemný souhlas.

Vpravo nahoře: Vycezovací hu» v Grünthalu, fotografie: Kristian Hahn
Vlevo dole: Dětská prohlídka návštěvnického dolu „St. Anna am Freudenstein“, Zschorlau, fotografie: Jana Karsunke/Pestalozzi-Grundschule Schneeberg
Vpravo dole: Pferdegöpel dle Rudolphschacht, Lautau; fotografie: Friederike Hansell

Inhaltsverzeichnis

6		Vorwort
8		Einführung
10		1 Das Welterbeprogramm der UNESCO
	1.1	Der Welterbe-Gedanke
	1.2	Die Liste des UNESCO-Welterbes
	1.3	Der Bildungsauftrag
	1.4	Grenzübergreifende Welterbstätten
14		2 Welterbe-Vermittlung in der Praxis
	2.1	Akteure
	2.2	Zielgruppen
	2.3	Welterbe als Lernort
	2.4	Welterbe-Informationszentren
24		3 Beispiele der Welterbe-Vermittlung
	3.1	Bildungsangebote für junge Menschen in anderen Welterbestätten
	3.2	Zusammenfassung und Fazit
38		4 Welterbe-Vermittlung in der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří
	4.1	Das UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří
	4.2	Grundlage für die Vermittlungsarbeit – der außergewöhnliche universelle Wert
	4.3	Das Bildungspotential
	4.4	Vermittlungsangebote für junge Menschen
	4.5	Handlungsbedarf
	4.6	Handlungsempfehlungen
52		5 Ausblick

Obsah

7		Předmluva
9		Úvod
11		1 Program světového dědictví UNESCO
	1.1	Myšlenka světového dědictví
	1.2	Seznam světového dědictví UNESCO
	1.3	Vzdělávací mandát
	1.4	Přeshraniční místa světového dědictví
15		2 Mediace světového dědictví v praxi
	2.1	Aktéři
	2.2	Cílové skupiny
	2.3	Světové dědictví coby výukové lokality
	2.4	Světové dědictví - informační centra
25		3 Příklady mediace světového dědictví
	3.1	Možnosti vzdělávání mladých lidí na jiných místech světového dědictví
	3.2	Shrnutí a závěr
39		4 Zprostředkování světového dědictví v hornické oblasti Erzgebirge/Krušnohoří
	4.1	Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří
	4.2	Základ pro mediační práce – mimořádná univerzální hodnota
	4.3	Potenciál vzdělávání
	4.4	Nabídky zprostředkování pro mladé lidi
	4.5	Potřeba akce
	4.6	Doporučení k akci
53		5 Výhled

Vorwort

Ziel des im April 2017 etablierten und nunmehr mit dem Jahresende 2020 auslaufenden EU-Projektes „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ unter der Leitung des Instituts für Industriearchäologie, Wissenschafts- und Technikgeschichte (IWTG) der TU Bergakademie Freiberg war und ist es, gemeinsam mit unseren deutschen und tschechischen Partnerinstitutionen grenzübergreifende Bildungskonzepte und -angebote insbesondere für junge Menschen zu entwickeln und zu erproben, um diesen das gemeinsame Welt- und Kulturerbe zu vermitteln und sie so dazu zu befähigen, dieses Erbe gemeinsam zu schützen und zu bewahren. Im Rahmen des Projektes wurden mit großem Erfolg zahlreiche Schulprojekte und Lehrerfortbildungen im gesamten Erzgebirge realisiert sowie eine interaktive Karte zur Präsentation der Arbeitsergebnisse geschaffen.

Zu den bleibenden und nachhaltigen Ergebnissen des Projektes gehören die Publikationen „Merkblätter zum UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří“ und „Lokal lernen Global erleben – UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří“ sowie Arbeitsblätter und Unterrichtsbausteine. Die mit dieser Publikation vorgelegte Handlungsempfehlung „Welterbe vermitteln – Junge Menschen begeistern!“ ist ein weiteres Ergebnis unseres Projektes. In ihr stellen die Autorinnen unsere Auswertungen und Erfahrungen in der Vermittlungsarbeit zusammen und mit einem Blick auf Angebote für junge Menschen in ausgewählten deutschen und internationalen Beispielen werden Anregungen für die Vermittlungsarbeit in der Montanregion gegeben.

Als Projektleiter danke ich den Autorinnen für die Realisierung dieser Handlungsempfehlung, die gewissermaßen als Quintessenz unseres Projektes eine wichtige Grundlage für die weitere Vermittlung unseres gemeinsamen Welterbes darstellt.

Freiberg, im November 2020

Univ.-Prof. Dr.phil.habil. Helmut Albrecht

Předmluva

Cílem v dubnu roku 2017 založeného a na konci roku 2020 končícího projektu EU „Naše světové dědictví - hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ pod vedením technického institutu průmyslové archeologie, dějin vědy a technologie (IWTG) Hornické akademie ve Freibergu bylo a je spolupracovat s našimi německými a českými partnerskými institucemi na vývoji a testování přeshraničních vzdělávacích konceptů a nabídek, zejména pro mladé lidi, s cílem zprostředkovat jim společný svět a kulturní dědictví a umožnit jim tak toto dědictví společně sdílet, chránit a zachovávat. V rámci projektu byly s velkým úspěchem realizovány četné školní projekty a školení učitelů v Krušnohoří a zároveň byla vytvořena interaktivní mapa prezentující výsledky práce.

Mezi trvalé a udržitelné výsledky projektu patří publikace „Poučení o těžební oblasti světového dědictví UNESCO Erzgebirge/Krušnohoří“ a „Učit se lokálně, zažívat globálně - hornická krajina světového dědictví UNESCO Erzgebirge/Krušnohoří“, jakož i pracovní listy a výukové moduly. Doporučení k akci prezentované v této publikaci „Zprostředkovat světové dědictví – nadchnout mladé lidi“ Je jedním z výsledků našeho projektu. V něm autoři shromáždili naše hodnocení a zkušenosti se zprostředkováním práce a jsou zde na vybraných německých a mezinárodních příkladech uvedeny návrhy na zprostředkování práce v hornické oblasti s přihlédnutím k nabídkám pro mladé lidi.

Jako vedoucí projektu bych rád poděkoval autorům za realizaci tohoto doporučení k akci, která coby podstata našeho projektu představuje důležitý základ pro další komunikaci našeho společného světového dědictví.

Freiberg, listopad roku 2020

Univ.-Prof. Dr.phil.habil. Helmut Albrecht

Einführung

Im Juli 2019 wurde die grenzübergreifende Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří nach fast 20-jähriger Vorbereitungszeit in die Liste des UNESCO-Welterbes aufgenommen. Mit der Eintragung in die Liste ist die Verpflichtung verbunden, das Welterbe zu schützen, zu erhalten und an zukünftige Generationen weiterzugeben.

Kulturelles Erbe ist als Ressource zu verstehen, die entscheidend zu verschiedenen Bereichen des Lebens beitragen kann. Welterbe kann hier einen wichtigen Beitrag leisten. Die Auszeichnung zum Welterbe ermöglicht neben neuen wirtschaftlichen Perspektiven, unter anderem im Tourismus, vor allem eine Stärkung der Bildungsarbeit. Durch den internationalen Anspruch des Welterbes werden Bildungsangebote um globale und aktuelle Themen erweitert. Welterbestätten können wesentliche Impulse für die Umsetzung von Nachhaltigkeit in Städten und Regionen sowie für die Stärkung des Bewusstseins für das kulturelle Erbe bei jungen Generationen, der Bevölkerung und den Besucher*innen setzen. Es gilt, das Potential des erzgebirgischen Welterbes für die zukunftsorientierte Weiterentwicklung der gesamten Region beiderseits der deutsch-tschechischen Grenze zu nutzen mit dem Ziel, dem montanhistorischen Kulturerbe „eine Funktion im öffentlichen Leben zu geben“ (UNESCO 1972: Art. 5). Gerade die jüngeren Generationen gilt es zu finden und zu binden. Ihr Interesse am Kulturerbe, die Freude an ihrer Region und ihrem Erbe gilt es wieder zu stärken und das Potential für eine nachhaltige zukunftsfähige Entwicklung zu erkennen.

Die vorliegende Publikation gibt einen Einblick über die Potentiale des Welterbes für die Vermittlungsarbeit und stellt verschiedene Vermittlungsangebote und -formate anderer Welterbestätten vor, die als Anregung für Entwicklung eigener Bildungsangebote für Kinder und Jugendliche dienen können. Ziel ist es, verschiedene Zielgruppen generations-, status- und kulturübergreifend für das Thema Welterbe zu begeistern und aktiv in den Schutz und Erhalt einzubinden.

Die Erfahrungen der im EU-Projekt „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ durchgeführten Bildungsprojekte sowie die Evaluierung der Vermittlungsarbeit durch Vor-Ort-Befragungen dienen als Grundlage für die Definition potentieller Handlungsfelder sowie für Richtlinien zur Entwicklung von Bildungsmaßnahmen. Exemplarisch wurden Chancen und Herausforderungen herausgearbeitet und darauf aufbauend Vorschläge für Bildungsangebote für junge Menschen erarbeitet. Die vorliegende Handlungsempfehlung dient als Anregung für die Entwicklung von Vermittlungsangeboten.

Úvod

V červenci roku 2019 byla přeshraniční hornická oblast Erzgebirge/Krušnohoří přidána po téměř 20 letech přípravy na seznam světového dědictví UNESCO. Se záznamem v seznamu souvisí i povinnost chránit světové dědictví, zachovávat jej a předávat jej dalším generacím.

Kulturní dědictví je třeba chápat jako zdroj, který může rozhodujícím způsobem přispět k různým oblastem života. Světové dědictví zde může být významným přínosem. Ocenění zařazením na seznam světového dědictví umožňuje vedle nových ekonomických perspektiv, kromě jiného v cestovním ruchu, především posílení vzdělávací práce. Vzhledem k mezinárodnímu nároku na světové dědictví se nabídky vzdělávání rozšiřují o globální a aktuální témata. Místa světového dědictví mohou poskytnout významné impulsy pro realizaci udržitelnosti ve městech a regionech i pro zvyšování povědomí o kulturním dědictví mezi mladými generacemi, populací a návštěvníky. Platí, že pro budoucí rozvoj celého regionu na obou stranách německo-české hranice je zapotřebí využít potenciál světového dědictví Krušnohoří s cílem dát hornickému historickému kulturnímu dědictví „funkci ve veřejném životě“ (UNESCO 1972: čl. 5). Vyplatí se najít a udržet zejména mladší generace. Vyplatí se znovu posílit jejich zájem o kulturní dědictví, radost z jejich regionu a jejich dědictví a musí se uznat potenciál udržitelného rozvoje zaměřeného na budoucnost.

Tato publikace poskytuje náhled na potenciál světového dědictví pro pedagogickou práci a představuje různé vzdělávací nabídky a formáty dalších míst světového dědictví, které mohou sloužit jako podnět pro rozvoj jejich vlastních vzdělávacích nabídek pro děti a mladé lidi. Cílem je nadchnout pro téma světového dědictví různé cílové skupiny napříč generacemi, stavem a kulturou a aktivně je zapojit do jeho ochrany a zachování.

Zkušenosti ze vzdělávacích projektů realizovaných v rámci projektu EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“, jakož i hodnocení zprostředko-

vatelských prací prostřednictvím průzkumů na místě sloužily jako základ pro definici potenciálních oblastí činnosti a pokynů pro rozvoj vzdělávacích opatření. Jako příklad byly identifikovány příležitosti a výzvy a na základě toho byly vyvinuty návrhy vzdělávacích příležitostí pro mladé lidi. Toto doporučení k akci slouží jako podnět k vývoji nabídek zprostředkování.

1 Das Welterbeprogramm der UNESCO

Das Welterbeprogramm ist das bekannteste und erfolgreichste Programm der UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Grundlage bildet das 1972 verabschiedete Übereinkommen zum Schutz des Kultur- und Naturerbes der Welt (kurz: Welterbekonvention), die zwischenzeitlich von 193 Vertragsstaaten weltweit ratifiziert wurden. Im Jahre 1978 erstmals erstellt, wurde bis Sommer 2019 1.121 Stätten in 167 Ländern in die Welterbeliste eingetragen und stehen somit unter dem Schutz der internationalen Völkergemeinschaft.

Die Vertragsstaaten der Welterbekonvention verpflichten sich:

- für den Schutz und Erhalt der Welterbestätten zu sorgen (Artikel 4);
- die Weitergabe des Kultur- und Naturerbes an künftige Generationen sicherzustellen (Artikel 4);
- durch Erziehungs- und Informationsprogramme, die Würdigung und Achtung des Kultur- und Naturerbes zu stärken (Artikel 27, 1);
- die Öffentlichkeit über die diesem Erbe drohenden Gefahren und die Maßnahmen aufgrund dieses Übereinkommens umfassend zu unterrichten (Artikel 27, 2).

1.1 Der Welterbe-Gedanke

Die Rettung der Tempel von in Ägypten in den Jahren 1963 bis 1968 durch die internationale Völkergemeinschaft hatte einen nachhaltigen Einfluss auf das weltweite Verständnis des Kultur- und Naturerbes. Die hohe Bereitschaft vieler Länder zur Rettung der einzigartigen Tempel hat gezeigt, dass es Stätten von so außergewöhnlicher Bedeutung gibt, die als Erbe für die gesamte Menschheit erhalten bleiben müssen, und schließlich zur Herausbildung der Welterbekonvention geführt. Der Gedanke, „dass Teile des Kultur- oder Naturerbes von außergewöhnlicher Bedeutung sind und daher als Bestandteil des Welterbes der ganzen Menschheit erhalten werden müssen“ ist als Leitidee in der Präambel der 1972 verabschiedeten Welterbekonvention verankert. Der Welterbe-Gedanke basiert auf der Einsicht, dass Kultur- und Naturerbe grund-

legend die Ausdrucksformen des menschlichen Zusammenlebens und die Identität der Menschen prägen. Die Welterbekonvention dient daher nicht nur als Schutzinstrument, sondern auch der interkulturellen Verständigung, der Förderung kultureller Vielfalt und letztlich der weltweiten Friedenssicherung.

1.2 Die Liste des UNESCO-Welterbes

Das Ziel der Welterbeliste ist es, die bedeutendsten Zeugnisse aller Kulturen in ausgewogenem Maß zu repräsentieren und die Vielfalt des kulturellen Erbes der Völker und den Reichtum des Naturerbes auf allen Kontinenten widerzuspiegeln. Ein Blick auf die Welterbeliste zeigt, dass die Welterbeliste zum jetzigen Zeitpunkt unausgewogen und eurozentrisch ist. Der Großteil der Welterbestätten befindet sich in Europa und es gibt bedeutend mehr Kulturerbe- als Naturerbestätten. Vor diesem Hintergrund haben sich die Vertragsstaaten der Welterbekonvention auf eine „Globale Strategie“ und fünf, strategische Ziele zur Umsetzung einer repräsentativen, ausgewogenen und glaubwürdigen Welterbeliste verständigt:

1. Angemessene und glaubwürdige Repräsentation des Kultur- und Naturerbes;
2. Sicherstellung eines nachhaltigen Schutzes durch nachhaltige Nutzung;
3. Aufbau von Fachwissen für den Schutz, den Erhalt und die Nutzung von Kultur- und Naturerbe;
4. Entwicklung von Kommunikationsmaßnahmen zur Förderung des öffentlichen Bewusstseins, der Beteiligung und Unterstützung für das Welterbe sowie zum Wissensaustausch und -transfer;
5. Einbeziehung der lokalen Gemeinschaften sowie aller mit dem Welterbe befassen Akteure in den Nominierungsprozess sowie in Schutz- und Nutzungsmaßnahmen.

Auch die Welterbestätten selbst können mit entsprechenden Maßnahmen zur Umsetzung dieser Ziele beitragen. Eine kontinuierliche Bildungs- und Öffentlichkeitsarbeit sowie die Einbindung der lokalen Gemeinschaften gehören hier zu den Schwerpunkten, die das

1 Program svetového dědictví UNESCO

Program světového dědictví je nejznámějším a nejúspěšnějším programem UNESCO (Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu). Je založen na Úmluvě o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (zkráceně jako: Úmluva o světovém dědictví), která byla přijata v roce 1972 a od té doby ji ratifikovalo 193 signatářských států z celého světa. Poprvé byla založena v roce 1978 a do léta roku 2019 bylo na Seznam světového dědictví zapsáno 1121 lokalit ve 167 zemích, které jsou tímto pod ochranou mezinárodního společenství národů.

Smluvní státy Úmluvy o světovém dědictví se zavazují:

- Zajistit ochranu a zachování míst světového dědictví (článek 4);
- zajistit předávání kulturního a přírodního dědictví budoucím generacím (článek 4);
- posílit uznání a respekt ke kulturnímu a přírodnímu dědictví prostřednictvím vzdělávacích a informačních programů (čl. 27 odst. 1);
- plně informovat veřejnost o nebezpečích ohrožujících toto dědictví a opatřeních přijatých na základě této úmluvy (čl. 27 odst. 2).

1.1 Myšlenka světového dědictví

Záchrana chrámů v Egyptě v letech 1963 až 1968 mezinárodním společenstvím měla trvalý dopad na celosvětové chápání kulturního a přírodního dědictví. Velká ochota mnoha zemí zachránit jedinečné chrámy ukázala, že existují místa tak mimořádného významu, která musí být zachována jako dědictví pro celé lidstvo, a nakonec vedla k vytvoření úmluvy o světovém dědictví. Myšlenka, „že části kulturního nebo přírodního dědictví mají mimořádný význam, a proto musí být zachovány jako součást světového dědictví celého lidstva“, je ukořtena jako hlavní zásada v preambuli Úmluvy o světovém dědictví z roku 1972. Koncept světového dědictví je založen na poznatku, že kulturní a přírodní dědictví zásadním způsobem formuje formy vyjádření lidského soužití a identity lidí. Úmluva o světovém dědictví proto slouží nejen jako ochranný nástroj, ale také k mezikulturnímu porozumění, podpo-

ře kulturní rozmanitosti a nakonec k udržení světového míru.

1.2 Seznam světového dědictví UNESCO

Cílem Seznamu světového dědictví je představovat vyváženým způsobem nejdůležitější svědectví všech kultur a odrážet rozmanitost kulturního dědictví národů a bohatství přírodního dědictví na všech kontinentech. Pohled na seznam světového dědictví ukazuje, že seznam světového dědictví je v současné době nevyvážený a eurocentrický. Většina míst světového dědictví se nachází v Evropě a je zde podstatně více míst kulturního dědictví než míst přírodního dědictví. S ohledem na tuto skutečnost se smluvní státy Úmluvy o světovém dědictví dohodly na „globální strategii“ a pěti strategických cílech pro implementaci reprezentativního, vyváženého a důvěryhodného seznamu světového dědictví:

1. Přiměřené a důvěryhodné zastoupení kulturního a přírodního dědictví;
2. zajištění udržitelné ochrany prostřednictvím udržitelného užívání;
3. rozvoj odborných znalostí pro ochranu, zachování a využívání kulturního a přírodního dědictví;
4. rozvoj komunikačních opatření na podporu povědomí veřejnosti, účasti a podpory světového dědictví, jakož i na výměnu a přenos vědomostí;
5. zapojení místních společenství a všech, kteří se podílejí na světovém dědictví, do nominačního procesu a do opatření na ochranu a využívání.

Také samotná místa světového dědictví mohou vhodnými opatřeními přispět k provádění těchto cílů. Kontinuální vzdělávání a práce s veřejností, jakož i zapojení místních společenství patří mezi priority, které posilují povědomí o světovém dědictví a společnou odpovědnost všech lidí za kulturní a přírodní dědictví světa. Kromě toho ukazuje „Německá nadace světového dědictví“ založená v dubnu 2001 hanzovními městy Stralsund a Wismar, že tato implementace může jít nad rámec svého vlastního umístění. Nadace světového dědictví podporuje ohrožená místa světového dědictví mimo Německo a především podpo-

Bewusstsein für das Welterbe und für die gemeinsame Verantwortung aller Menschen für das kulturelle und natürliche Erbe der Welt stärken. Darüber hinaus zeigt die im April 2001 von den Hansestädten Stralsund und Wismar gegründete Stiftung „Deutsche Stiftung Welterbe“, dass diese Umsetzung über die eigene Stätte hinausgehen kann. Die Welterbestiftung unterstützt gefährdete Welterbestätten außerhalb Deutschlands und vor allem finanzschwache Staaten, ihr kulturelles und natürliches Erbe zu erhalten und zu schützen.

1.3 Der Bildungsauftrag

Der Bildungsauftrag ist im Artikel 27 der Welterbekonvention verankert. Hier werden die Vertragsstaaten aufgefordert „... unter Einsatz aller geeigneten Mittel, insbesondere durch Erziehungs- und Informationsprogramme, die Würdigung und Achtung des in den Artikeln 1 und 2 bezeichneten Kultur- und Naturerbes durch ihre Völker zu stärken.“ Zugleich verpflichten sie sich „... die Öffentlichkeit über die diesem Erbe drohenden Gefahren und die Maßnahmen auf Grund dieses Übereinkommens umfassend zu unterrichten.“

Die Erfüllung des Bildungsauftrags ist eine der wesentlichen Aufgaben jeder Welterbestätte. Welterbe-Vermittlung bedeutet, den Wert und die Bedeutung der jeweiligen Welterbestätte einer breiten Öffentlichkeit zu präsentieren, um die Menschen für den Schutz und Erhalt zu sensibilisieren. Gleichzeitig dient die Vermittlungsarbeit auch dazu, die Bedeutung des Welterbeprogramms und des Schutzes der Welterbestätten weltweit auch vor dem Hintergrund möglicher Bedrohun-

gen verständlich zu machen. Durch Bildung und Vermittlung soll das Bewusstsein zum Schutz und Erhalt des eigenen sowie weltweiten Erbes gefördert und die Übernahme von Verantwortung für das gemeinsame Erbe gestärkt werden.

1.4 Grenzübergreifende Welterbestätten

Grenzübergreifende Welterbestätten entsprechen in besonderem Maße dem Gedanken der Welterbekonvention: Ein gemeinsamer außergewöhnlicher universeller Wert wird Ländergrenzen übergreifend anerkannt, erhalten und vermittelt. Für eine grenzübergreifende Vermittlungsarbeit benötigt man einen gemeinsamen Kontext, eine gemeinsame Geschichte und verbindende Elemente. Grenzüberschreitende oder transnationale Nominierungen ermöglichen die Einschreibung einer Welterbestätte mit allen Werten und Merkmalen, die den außergewöhnlichen universellen Wert tragen, unabhängig von politischen Grenzen. Grundvoraussetzung für derartige Projekte ist ein gemeinsames Verständnis der Werte und eine enge Zusammenarbeit aller Partner. Darüber hinaus erfordern grenzüberschreitende Nominierungen eine zwischenstaatliche Zusammenarbeit bei der Erhaltung des Erbes und fördern eine internationale sowie friedliche Zusammenarbeit im Hinblick auf das gemeinsame Erbe der Länder. Insgesamt gibt es nur wenige grenzübergreifende bzw. transnationale Welterbestätten auf der Welterbeliste. In Sachsen befinden sich zwei grenzübergreifende Welterbestätten: die deutsch-tschechische Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří und der deutsch-polnische Muskauer Park/ Park Mużakowski.

ruje finanziell schwache Länder in der Erhaltung und dem Schutz ihres kulturellen und natürlichen Erbes.

1.3 Vzdělávací mandát

Program pro vzdělávání je zakotven v článku 27 Úmluvy o světovém dědictví. Zde se smluvní státy vyzývají, že „... budou usilovat všemi odpovídajícími prostředky a zejména prostřednictvím vzdělávacích a informačních programů o to, aby jejich národy ve stále větší míře oceňovaly a respektovaly kulturní a přírodní dědictví definované v čl. 1 a 2 Úmluvy.“ Zároveň se zavazují „... že budou široce informovat veřejnost o nebezpečích, jež ohrožují toto dědictví, a o akcích uskutečňovaných na základě této Úmluvy“. Plnění vzdělávacího programu je jedním ze základních úkolů každého místa světového dědictví. Zprostředkování světového dědictví znamená představení hodnoty a významu příslušného místa světového dědictví široké veřejnosti s cílem zvýšit povědomí lidí o ochraně a uchování. Mediační práce zároveň slouží k tomu, aby byl význam programu světového dědictví a ochrana míst světového dědictví srozumitelné po celém světě, a to i na pozadí možných hrozeb. Díky vzdělávání a mediaci se formuje povědomí o ochraně a zachování vlastního a globálního dědictví a posiluje převzetí odpovědnosti za společné dědictví.

1.4 Přeshraniční místa světového dědictví

Přeshraniční památky světového dědictví jsou obzvláště v souladu s konceptem Úmluvy o světovém dědictví: Společná, mimořádná univerzální hodnota je uznávána, uchovávána a přenášena přes státní hranice. Přeshraniční mediace vyžaduje společný kontext, společ-

nou historii a spojovací prvky. Přeshraniční nebo nadnárodní nominace umožňují zápis na seznam světového dědictví se všemi hodnotami a charakteristikami, které nesou mimořádnou univerzální hodnotu, bez ohledu na politické hranice. Základním předpokladem pro takové projekty je společné chápání hodnot a úzká spolupráce mezi všemi partnery. Navíc, s ohledem na společné dědictví zemí, vyžadují přeshraniční nominace mezistátní spolupráci při zachování dědictví a podporu mezinárodní a mírové spolupráce. Celkově je na seznamu světového dědictví jen několik přeshraničních nebo nadnárodních památek světového dědictví. V Sasku existují dvě přeshraniční památky světového dědictví: německo-česká hornická oblast Erzgebirge/Krušnohoří a německo-polský Muskauerův park / park Mużakowski.

Historisch ist die Region Erzgebirge/Krušnohoří bereits seit dem 12. Jahrhundert über bergbauliche Aktivitäten eng verknüpft. Anhand der montanhistorischen Sachzeugen lässt sich diese grenzübergreifende Geschichte hervorragend vermitteln. Basierend auf dem Potential des gemeinsamen deutsch-tschechischen Erbes als eine Identitätsquelle in der Region ist es Ziel, Bildungsprogrammen zu etablieren, die das Bewusstsein der Bevölkerung für die Bedeutung ihres Erbes für sich selbst, für die grenzüberschreitende Region und für seine globale Bedeutung stärken.

Historicky je oblast Erzgebirge/Krušnohoří již od 12. století úzce spjata s těžební činností. Na základě hornických historických materiálních důkazů lze tuto přeshraniční historii výborně zprostředkovat. Na základě potenciálu společného německo-českého dědictví jako zdroje identity v regionu je cílem etablovat vzdělávací programy, které posílí povědomí obyvatel o významu jejich dědictví pro sebe samotné, pro přeshraniční region a pro jeho globální význam.

2 Welterbe-Vermittlung in der Praxis

Für den langfristigen Schutz und Erhalt des Kultur- und Naturerbes muss das Bewusstsein über seine Bedeutung in der Gesellschaft verankert werden. Um das Bewusstsein zum Schutz und Erhalt sowohl des eigenen kulturellen Erbes als auch die Übernahme von Verantwortung für das weltweite Erbe zu wecken, kommt der Vermittlungsarbeit an Kinder und Jugendliche eine wichtige Rolle zu. Langfristig werden so zwei Ziele der Welterbekonvention erfüllt: dem Erbe wird eine Funktion im Leben der Gemeinschaften verliehen und der Schutz sowie die Vermittlung des Erbes an die nächste Generation wird sichergestellt.

Bei der Welterbe-Vermittlungsarbeit kommt dem Managementplan eine wesentliche Rolle

zu. Er ist Teil des Welterbeantrags und regelt den Umgang mit der Welterbestätte.¹ Er definiert das Schutzgut und die Schutzziele für das künftige Management. Darüber hinaus ermöglicht er die Einbindung einer Vielzahl von Akteuren in den Prozess der Umsetzung des Welterbes. In Orientierung an den Besonderheiten der jeweiligen Stätte und ihres außergewöhnlichen universellen Wertes können konkrete Maßnahmen vor Ort und mit den vorhandenen Kapazitäten entwickelt und adaptiert werden. Der Managementplan nutzt dabei einen Aktionsplan mit kurz-, mittel- und langfristigen Instrumenten, um das Welterbe für kommende Generationen im Sinne der Konvention zu schützen, zu erhalten und zu präsentieren.

Im Maßnahmenkatalog des Managementplans 2013–2021 der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří ist das Aufgabengebiet „Bewusstseinsbildung, Kommunikation und Vermittlung“ als zentrale Zielsetzung verankert. Hierzu zählt insbesondere auch die Steigerung des Bewusstseins für das Welterbe und die UNESCO innerhalb der Region. Diese Vermittlungsarbeit begann bereits mit Beginn des Nominierungsverfahrens 2012/13 und wurde kontinuierlich weitergeführt.

Neben einer kontinuierlichen Öffentlichkeitsarbeit beiderseits der Grenze erfolgte vor allem im Rahmen des EU-Projektes „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ (2017–2020) eine gezielte Einbindung der relevanten Akteure und die gemeinsame Umsetzung der Welterbe-Bildung. Ein Projektschwerpunkt lag auf der Entwicklung und Durchführung von grenzübergreifenden Lehrerfortbildungen und Schulprojekten, um eine langfristige Verankerung der Bildungsangebote sicherzustellen. Zudem haben in den letzten Jahren der Förderverein Montanregion Erzgebirge e. V., der Verein Welterbe Montanregion Erzgebirge e. V., die Sächsische Welterbekoordination und der tschechische Verein Montanregion Krušné hory – Erzgebirge, o.p.s. in der Montanregion eine Vielzahl von Projekten mit Schüler*innen, Lehrer*innen, jungen Erwachsenen aus der ganzen Welt, ehrenamtlichen Vereinen und Museen begleitet und werden diese Arbeiten auch zukünftig fortführen.

Entscheidend für eine nachhaltige Bildungsarbeit ist, dass ein gemeinsames Verständnis des Welterbes und seiner Werte bei allen Akteuren vorhanden ist. Eine übergreifende Interpretationsstrategie, also einer gemeinsamen grenzübergreifenden Kommunikation über die Bedeutung des Welterbes, kann hier den Rahmen für eine einheitliche Vermittlungsarbeit bilden.²

Mit einer Interpretationsstrategie und der damit einhergehenden Entwicklung von Narrativen ergeben sich für die Welterbe-Vermittlung folgende Möglichkeiten:

- Gewährleistung einer angemessenen Präsentation umfassender Welterbe-Themen, die in einer spannenden Geschichte verknüpft sind;
- Festlegung von übergreifenden Interpretationsthemen, die von den einzelnen Gebieten gemeinsam genutzt und zudem als

2 Mediace světového dědictví v praxi

Pro dlouhodobou ochranu a zachování kulturního a přírodního dědictví musí být zakotveno povědomí o jeho významu pro společnost. Za účelem zvýšení povědomí o ochraně a uchování našeho vlastního kulturního dědictví, jakož i převzetí odpovědnosti za světové dědictví, přichází mediační práce pro děti a mládež. Z dlouhodobého hlediska jsou splněny dva cíle Úmluvy o světovém dědictví: Dědictví je dána funkce v životě komunit a je zajištěna ochrana a komunikace dědictví další generaci.

Při zprostředkování světového dědictví má důležitou roli plán péče. Je součástí aplikace světového dědictví a reguluje nakládání s místem světového dědictví.²⁸ Definuje předmět ochrany a cíle ochrany pro budoucí ma-

nagement. Kromě toho umožňuje, aby se do procesu implementace světového dědictví zapojilo velké množství aktérů. Vzhledem ke zvláštnosti příslušného místa a jeho mimořádné univerzální hodnotě, je možné vypracovat na místě a se stávajícími kapacitami konkrétní opatření a přizpůsobit je. Plán péče využívá akční plán s krátkodobými, střednědobými a dlouhodobými nástroji k ochraně, zachování a prezentaci světového dědictví pro budoucí generace v souladu s Úmluvou.

V katalogu opatření plánu péče 2013–2021 pro hornický region Erzgebirge/Krušnohoří je oblast úkolů „zvyšování povědomí, komunikace a mediace“ zakotvena jako ústřední cíl. To zahrnuje zejména zvyšování povědomí o světovém dědictví a UNESCO v regionu. Tato mediační práce začala na začátku nominačního procesu v letech 2012/13 a pokračovala nepřetržitě.

Kromě probíhajících prací v oblasti vztahů s veřejností na obou stranách hranice zahrnoval projekt EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ (2017–2020) cílené zapojení příslušných aktérů a společnou realizaci vzdělávání v oblasti světového dědictví. Projekt se zaměřil na rozvoj a realizaci přeshraničních vzdělávacích kurzů pro učitele a na školní projekty s cílem zajistit dlouhodobé ukotvení vzdělávacích nabídek. Kromě toho je v hornickém regionu v posledních několika letech tato práce podporována sdruženími Montanregion Erzgebirge e. V. (Hornický region Krušnohoří), der Verein Welterbe Montanregion Erzgebirge e. V. (Asociace světového dědictví hornické oblasti Krušných hor), die Sächsische Welterbekoordination (Koordinace saského světového dědictví) a české sdružení Montanregion Krušné hory – Erzgebirge, o.p.s. a pokračuje zde mnoho projektů se studenty/studentkami, učiteli/učitelkami, mladými dospělými z celého světa, dobrovolnými sdruženími a muzei.

Pro udržitelné vzdělávání je zásadní, aby všichni aktéři měli společné chápání světového dědictví a jeho hodnot. Rámec pro jednotnou mediační práci může tvořit zastřešující interpretací strategie, tj. společná přeshraniční komunikace o důležitosti světového dědictví.²⁹

S interpretační strategií a souvisejícím vývojem příběhů vystávají pro zprostředkování světového dědictví následující možnosti:

- Zajištění vhodné prezentace komplexních témat světového dědictví spojených v poutavém příběhu;
- definice zastřešujících témat interpretace, která jsou jednotlivými oblastmi používána společně a mohou být také použita jako kontext pro historii oblastí a lokali;

- Kontext für gebiets- und ortsspezifische Geschichten verwenden werden können;
- Erhöhung des Engagements und der Motivation der Zielgruppen für ein angenehmes Besuchserlebnis;
- Bildung („Erziehung“) der Öffentlichkeit, die positiv zur Vision, Mission und zu den Zielen der Welterbestätte beiträgt;
- Ermittlung von Möglichkeiten für eine größere Zusammenarbeit und Vernetzung für ressourcenschonende Synergieeffekte.

2.1 Akteure

Die Vermittlung des Welterbes erfordert die Einbindung einer Vielzahl von verschiedenen Akteuren, um die in der Welterbekonvention verankerten Verpflichtungen umzusetzen. Neben den Vertragsstaaten kommt hier insbesondere den Akteuren auf der regionalen und lokalen Ebene eine wichtige Rolle zu. Zentrale Akteure der Welterbe-Vermittlung sind:

- **Welterbestätten:** Die Welterbestätten sind vielseitig aktiv in der Welterbe-Ver-

mittlung. So fördern sie das Bewusstsein für Identität, den gegenseitigen Respekt, das Gefühl der Solidarität und verwirklichen die Zielsetzungen der Welterbekonvention.

- **Museen:** Die regionalen und lokalen Museen übernehmen eine zentrale Rolle in der Vermittlung des materiellen und immateriellen Kulturerbes. In Dauer- und Wechselausstellungen können darüber hinaus Einblicke in weniger bekannte Facetten der Regional-, Arbeits- und Sozialgeschichte aufgegriffen und vermittelt werden.
- **Bildungseinrichtungen:** Bildungseinrichtungen wie Kindertagesstätten, Schulen, Universitäten und Volkshochschulen spielen eine wichtige Rolle für die Welterbe-Vermittlung. Durch Projekte, Workshops und Exkursionen auch in Kooperation mit den Welterbestätten erleben insbesondere auch junge Menschen das Welterbe aus der Nähe. Um Lehrkräfte zu erreichen, ist eine enge Anbindung der Bildungsangebote an die Lehrpläne wichtig.

- zvyšování odhodlání a motivace cílových skupin k příjemnému zážitku z návštěvy;
- vzdělávání („výchova“) veřejnosti, které pozitivně přispívá k vizi, poslání a cílům světového dědictví;
- identifikace příležitostí pro větší spolupráci a vytváření sítí pro synergické efekty šetřící zdroje.

2.1 Aktéři

Mediace světového dědictví vyžaduje zapojení velkého počtu různých aktérů, aby bylo možné plnit povinnosti zakotvené v Úmluvě o světovém dědictví. Kromě smluvních států zde hrají důležitou roli aktéři na regionální a lokální úrovni. Klíčovými hráči ve zprostředkování světového dědictví jsou:

- **Místa světového dědictví:** Místa světového dědictví jsou v oblasti zprostředkování světového dědictví aktivní mnoha způsoby. Tímto způsobem podporují povědomí o identitě, vzájemném respektu

a pocitu solidarity a realizují cíle Úmluvy o světovém dědictví.

- **Muzea:** Regionální a lokální muzea hrají hlavní roli při šíření materiálního i nehmotného kulturního dědictví. Ve stálých a dočasných výstavách je kromě toho možné zprostředkovat náhled na méně známé aspekty regionálních, pracovních a sociálních dějin.
- **Vzdělávací instituce:** Vzdělávací instituce, jako jsou dětská denní centra, školy, univerzity a centra pro vzdělávání dospělých, hrají důležitou roli při komunikaci světového dědictví. Prostřednictvím projektů, workshopů a exkurzí, také ve spolupráci s místy světového dědictví, mohou mladí lidé poznat světové dědictví zblízka. K zajištění sil z řad učitelů je důležité, aby nabídky vzdělávání byly úzce spojeny s rámcovými osnovami.

Das Bewusstsein für die einzigartige Bergbaulandschaft und eine aktive Bürgerbeteiligung am Erhalt hat im Erzgebirge eine lange Tradition. Neben öffentlichen Trägern, kommunalen oder staatlichen Einrichtungen (u. a. Museen und Sammlungen) kommt den regionalen Heimat- und Traditionsvereinen, berg- und hüttenmännischen Vereinen und Knappschaften ebenso wie den Vereinen zur Pflege der bergmännischen Musik in der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří eine wichtige Rolle für die Vermittlungsarbeit zu. Sie befassen sich aktiv mit der Traditionspflege, der Regionalgeschichte und der Bergbaugeschichte und prägen das kulturelle Leben im Erzgebirge. Historisch bedingt ist die Tätigkeit zahlreicher Vereine mit der Arbeit regionaler Museen, oft mit montanhistorischer Ausrichtung, oder mit verschiedenen Archiven verknüpft. Die Vereine widmen sich gleichermaßen der Erhaltung und Erschließung der Sachzeugen der Montangeschichte sowie der Pflege des montanen Brauchtums. Viele Vereine sind als Eigentümer oder Betreiber auch für die Pflege und Vermittlung einzelner Standorte im Welterbe zuständig. Die bergmännischen Traditionsvereine leisten einen wesentlichen Beitrag zur lebendigen Geschichtserhaltung und zum Erhalt der wertvollen Sachzeugen.

Über das grenzübergreifende EU-Bildungsprojekt „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ hat das IWTG in Kooperation mit weiteren Partnern beiderseits der Grenze die Traditions- und Bergbauvereine, das museumspädagogische Fachpersonal sowie Pädagog*innen durch Fortbildungsmaßnahmen über das Welterbeprogramm und das Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří aktiv in die Vermittlung eingebunden und für die zukünftige Welterbe-Vermittlungsarbeit qualifiziert. Damit wurde ein wichtiger Schritt zur Verankerung der Bedeutung und des Schutzes des bergbaulichen Erbes in der grenzübergreifenden Bildungsarbeit gesetzt.

Povědomí o jedinečné hornické krajině a aktivní účast veřejnosti na jejím zachování má v Krušných horách dlouhou tradici. Vedle veřejných sponzorů hrají při zprostředkovatelských činnostech důležitou roli obecní nebo státní instituce (včetně muzeí a sbírek), regionální vlastenecká a tradiční sdružení, těžební a hutní sdružení a sdružení horníků, stejně jako sdružení pro zachování hornické hudby v Montanregionu Erzgebirge / Krušnohoří. Aktivně se zabývají udržováním tradice, regionální historie a hornické historie a formují kulturní život v Krušných horách. S ohledem na historii je činnost mnoha sdružení svázána s prací regionálních muzeí, často zaměřených na historii hornictví, nebo s různými archivy. Sdružení se věnují stejným dílem uchovávání a rozvoji hmotných důkazů o historii těžby a udržování hornických zvyků. Mnoho sdružení je v roli vlastníků či provozovatelů také odpovědných za údržbu a zprostředkování jednotlivých míst ve světovém dědictví. Tradiční hornická sdružení významně přispívají k živému uchování historie a k ochraně cenných předmětů. Prostřednictvím přeshraničního vzdělávacího projektu EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ zapojila IWTG díky dalším vzdělávacím opatřením Programu světového dědictví a hornického regionu světového dědictví Erzgebirge / Krušnohoří, aktivně ve spolupráci s dalšími partnery na obou stranách hranice, tradiční a těžební sdružení, pedagogické pracovníky muzea a pedagogy, kteří získávají kvalifikaci pro budoucí mediační práce světového dědictví. Jedná se o důležitý krok k zakotvení významu a ochrany důlního dědictví v přeshraniční vzdělávací činnosti.

2.2 Zielgruppen

Die Vermittlungsarbeit richtet sich grundsätzlich alle interessierten Menschen, die das Welterbe erleben und erfahren wollen. Dennoch ist es sinnvoll, bei der Aufbereitung der Informationen bereits bestimmte Zielgruppen zu beachten, die Informationen unterschiedlich aufnehmen und verarbeiten. Herausforderungen bestehen hierbei unter anderem in der Anforderung, komplexe Sachverhalte möglichst verständlich darzustellen. Schwerpunkte müssen herausgearbeitet und durch eine konsequente und konsistente Strategie vermittelt werden. Vermittlungsangebote richten sich an:

Kinder und Jugendliche: Ein Schwerpunkt in der Vermittlungsarbeit liegt auf der Zielgruppe Kinder und Jugendliche. Der Jugend frühzeitig die Bedeutung ihres Kulturerbes zu vermitteln ist für das Verständnis der Bedeutung und somit für den langfristigen Schutz und Erhalt essentiell. Die jungen Generationen müssen durch geeignete Bildungsangebote bereits im Kindergarten für das eine Erbe und seine Bedeutung für die Zukunft begeistert werden. Die Themen Welt- und Kulturerbe bieten herausragende Möglichkeiten zum Lernen über sich selbst im Kontext globaler Entwicklungen. Darüber hinaus fungie-

ren Kinder und Jugendliche Multiplikatoren in ihrem Umfeld und ihren Familien.

Lokale Bevölkerung: Die Partizipation der lokalen Bevölkerung einer Welterbestätte in den Schutz, Erhalt und die Vermittlung des Natur- und Kulturerbes spielt im Hinblick auf den langfristigen Schutz des Welterbes eine entscheidende Rolle. Daher ist es erforderlich die lokalen Gemeinschaften aktiv in die Welterbe-Arbeit einzubinden.

Besucher*innen: Die regionalen, nationalen und internationalen Besucher der Welterbestätten sollen vor Ort über die Geschichte, die regionale und internationale Bedeutung der Welterbestätte und über das UNESCO-Welterbe informiert werden. Es handelt sich um eine heterogene Zielgruppe, deren Bedürfnisse an Vermittlungsangeboten auf verschiedenen Ebenen erfüllt werden müssen.

Fachpublikum: Für diese Zielgruppe werden erweiterte Vermittlungsprogramme, beispielsweise im Rahmen von Sonderführungen, benötigt. Fachleute aus regionalen, nationalen und internationalen Hochschulen und berufsbildenden Einrichtungen fungieren dabei als Multiplikatoren in den entsprechenden Netzwerken und Vereinen sowie oftmals als Kooperationspartner für wissenschaftliche Projekte bzw. auch als Ansprechpartner für die Denkmalpflege etc.

Im Hinblick auf den demografischen Wandel in der Montanregion, der insbesondere auch die mit der Pflege und Vermittlung im Welterbe zuständigen Vereine (Heimat- und Traditionsvereine, berg- und hüttenmännischen Vereine und Knappschaften) betrifft, sind Vermittlungsangebote für Kinder und Jugendlichen besonders wichtig. Mit einem Schwerpunkt auf der Entwicklung von Vermittlungsangeboten für junge Menschen und Möglichkeiten zur Einbindung in die Vereinsarbeit entsprechend deren Interessen kann das Bewusstsein für das eigene Erbe frühzeitig und so nachhaltig gestärkt und aktiv Nachwuchsarbeit betrieben werden, um langfristig den Schutz und Erhalt des Welterbes zu gewährleisten.

2.3 Welterbe als Lernort

Welterbe bietet als internationales Konzept vielfältige Möglichkeiten des Lernens und Erlebens der eigenen Geschichte sowie der Geschichte fremder Kulturen. Hier können in gemeinsamer Interaktion primäre Erfahrun-

gen beim Entdecken der Stätten gesammelt, globale Zusammenhänge lokal nachvollzogen und Anregungen für das eigene Handeln gewonnen werden.

2.2 Cílové skupiny

Mediační práce je v zásadě zaměřena na všechny zájemce, kteří si chtějí zažít a prožít světové dědictví. Nicméně dává smysl, uvažovat při přípravě informací o určitých cílových skupinách, které přijímají a zpracovávají informace odlišně. Jednou z výzev zde je požadavek co nejjasněji představit složitá fakta. Priority musí být zpracovány a vyjádřeny prostřednictvím důsledné a konzistentní strategie. Nabídky mediace jsou zaměřeny na:

Děti a mládež: Podstata mediační práce je zaměřena na cílovou skupinu dětí a mládeže. Sdílet v rané fázi mladým lidem důležitost jejich kulturního dědictví je zásadní pro pochopení významu, a tedy pro dlouhodobou ochranu a zachování. Mladší generace musí již v mateřské škole získat nadšení prostřednictvím vhodných vzdělávacích nabídek odkazem a jeho významem pro budoucnost. Tématy světového a kulturního dědictví nabízejí vynikající příležitosti dozvědět se něco o sobě v kontextu globálního vývoje. Děti a mladí lidé navíc působí ve svém prostředí a v rodinách jako multiplikátoři.

Místní obyvatelstvo: Účast obyvatel místa, které se nachází na seznamu světového dědictví, na ochraně, uchování a komunikaci přírodního a kulturního dědictví, hraje rozho-

dující roli s ohledem na dlouhodobou ochranu světového dědictví. Je proto nutné aktivně zapojit místní komunity do práce na světovém dědictví.

Návštěvníci / návštěvnice: Regionální, národní a mezinárodní návštěvníci míst světového dědictví by měli být na místě informováni o historii, regionálním a mezinárodním významu místa světového dědictví a světového dědictví UNESCO. Jedná se o heterogenní cílovou skupinu, jejíž potřeby nabídky zprostředkování informací musí být uspokojovány na různých úrovních.

Odborné publikum: U této cílové skupiny jsou vyžadovány rozšířené vzdělávací programy, například v rámci speciálních prohlídek. Odborníci z regionálních, národních a mezinárodních univerzit a odborných institucí působí jako multiplikátoři v příslušných obvodech a asociacích a často jako partneři spolupráce pro vědecké projekty nebo jako kontaktní osoby pro památkovou péči atd.

S ohledem na demografické změny v hornickém regionu, které mají dopad zejména na sdružení odpovědná za péči a mediaci ve světovém dědictví (místní a tradiční sdružení, sdružení těžby a hutnictví a sdružení horníků), jsou nabídky zprostředkování pro děti a mládež obzvláště důležité. Se zaměřením na rozvoj nabídek zprostředkování informací pro mladé lidi a příležitostí k zapojení do práce sdružení podle jejich zájmů, lze v raném stádiu posílit povědomí o vlastním dědictví, a tedy s mladými lidmi udržitelně a aktivně usilovat o dlouhodobou ochranu a zachování světového dědictví.

2.3 Světové dědictví coby výukové lokality

Světové dědictví jako mezinárodní koncept nabízí řadu příležitostí naučit se a zažít vlastní historii i historii cizích kultur. Zde je možné sbírat při společné interakci primární zkušenos-

ti při objevování stránek, lokálně porozumět globálním vztahům a získat návrhy na vlastní akce.

Welterbestätten können deshalb als Lernorte beitragen:

- zur Stärkung der eigenen Identität durch das Entdecken, Erleben und die Auseinandersetzung mit dem eigenen Erbe;
- zum interkulturellen Dialog durch die Begegnung und Auseinandersetzung mit der eigenen und mit anderen Kulturen;
- zu nachhaltigen Lernerlebnissen an Denkmalen, die eine Vielzahl von lokalen, regionalen und globalen Themen aus der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft bieten;
- zum Erkennen der Bedeutung des kulturellen Erbes für die Gestaltung der Gegenwart und der Zukunft sowie
- zur Förderung des Bewusstseins für die Schutzbedürftigkeit des eigenen und des weltweiten Erbes.

Die Vermittlung im Sinne einer kulturellen Bildung für alle ist eine zentrale Säule des Welterbeprogramms. Bildungs- und Informationsprogramme stärken die Achtung und Würdigung der Welterbestätten nach innen und nach außen. Managementplänen der Welterbestätten ermöglichen eine nachhaltige Verankerung der Programme in Bildungsstrategien. Im Rahmen der kontinuierlichen Bildungsarbeit müssen Vermittlungsmethoden und Kommunikationsweisen an die wandelnden gesellschaftlichen, aber auch technischen

Rahmenbedingungen angepasst werden. Welterbestätten sind essentielle Bestandteile von Bildungslandschaften, fungieren als Lernorte und stehen der lokalen Bevölkerung sowie Besucher*innen aller Altersstufen mit ihren Angeboten zur Verfügung.

Welterbestätten als außerschulische Lernorte sind historische Stätten, an denen sich Ergebnisse menschlichen Handelns in dreidimensionalen Quellen manifestieren. Der Besuch solcher Orte schafft die Möglichkeit, räumliche Dimensionen von Erinnerungs- und Geschichtskultur sowie Geschichtsbewusstsein erfahrbar zu machen. Außerschulische Lernorte ermöglichen motivierenden, kontextbezogenen und handlungsorientierten Unterricht. Außerschulische Lernorte ermöglichen Lernprozesse außerhalb des Schulhauses im Rahmen formeller Bildung durchzuführen.

Potentiale von außerschulischem Lernen³

- erweitert und öffnet den Schulunterricht
- ermöglicht Primärerfahrungen
- stärkt den Lebenswelt- und/oder Wissenschaftsbezug
- lernen an regionalen Lernorten stärkt die regionale Identität der Lernenden
- fördert gesellschaftliche Teilhabe
- bietet den Zugang zu fächerübergreifendem Lernen

Miesta světového dědictví proto mohou přispět k výukové lokalitě:

- k posílení vlastní identity objevováním, prožíváním a řešením vlastního dědictví;
- k mezikulturnímu dialogu prostřednictvím setkání a diskusí s vlastními a jinými kulturami;
- k udržitelným učebním zkušenostem u památek, které nabízejí řadu místních, regionálních a globálních témat z minulosti, současnosti i budoucnosti;
- k uznání významu kulturního dědictví pro formování současnosti a budoucnosti a také
- k podpoře povědomí o potřebě chránit vlastní a globální dědictví.

Mediace z hlediska kulturního vzdělávání pro všechny je ústředním pilířem programu světového dědictví. Vzdělávací a informační programy posilují zevnitř i z vnějšku respekt a uznání míst světového dědictví. Plány péče o lokality světového dědictví umožňují, aby byly programy udržitelně zakotveny ve vzdělávacích strategiích. V kontextu kontinuální vzdělávací práce je třeba přizpůsobit vyučovací metody a způsoby komunikace měnícím se sociálním, ale i technickým rámcovým podmínkám. Miesta světového dědictví jsou podstatnou součástí vzdělávací krajiny, fungují jako výukové lokality a jsou svými nabídkami k dispozici místnímu

obyvatelstvu a návštěvníkům všech věkových skupin.

Miesta světového dědictví jako mimoškolní výukové lokality jsou historická místa, kde se výsledky lidské činnosti projevují v trojrozměrných zdrojích. Návštěva takových míst vytváří příležitost vyzkoušet si prostorové dimenze paměti a historické kultury i historické povědomí. Mimoškolní výukové lokality zprostředkovávají motivační, kontextové a akčně zaměřené lekce. Mimoškolní výukové lokality umožňují, aby se vzdělávací procesy uskutečňovaly mimo budovu školy jako součást formálního vzdělávání.

Potenciály mimoškolního vzdělávání³⁰

- rozšiřuje a otevírá školní vyučování
- umožňuje primární zkušenosti
- posiluje vztah k živému světu a / nebo vědě
- výuka v regionálních výukových lokalitách posiluje regionální identitu žáků
- podporuje společenskou účast
- nabízí přístup k mezioborovému učení

Die außerschulischen Lernorte des Welterbes Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří:

- bieten eine Vielzahl an baulichen Hinterlassenschaften und Traditionen des Bergbaus, und das sowohl über Tage als auch unter Tage, verbunden mit immateriellem Erbe
- verbinden Vergangenheit und Zukunft, Natur- und Geisteswissenschaften, Denkmal- und Umweltschutz sowie Werteerziehung
- bieten vielfältige authentische Lernorte im unmittelbaren Lebensumfeld der Schüler*innen und ermöglichen Primärerfahrungen sowie ganzheitliches Lernen mit allen Sinnen
- verknüpfen das lokale Erleben vor Ort mit globalen Themen und Werten der UNESCO und dem Kultur- und Naturerbe weltweit
- bieten eine Plattform für den interkulturellen Austausch
- geben Schüler*innen die Möglichkeit, eine emotionale Verbindung zum eigenen Erbe herzustellen und selbst Verantwortung in der Region zu übernehmen.

Mimoškolní vzdělávací lokality světového dědictví hornického regionu Erzgebirge / Krušnohoří:

- nabízí množství architektonického dědictví a tradic hornictví, nadzemních i podzemních, v kombinaci s nehmotným dědictvím
- spojuje historii s budoucností, přírodní vědy a humanitní vědy, ochranu památek a životního prostředí a hodnotové vzdělávání
- nabízejí řadu autentických vzdělávacích lokalit v bezprostředním prostředí žáků, což umožňuje primární zážitky a holistické učení všemi smysly
- propojují lokální zkušenosti na místě s globálními tématy a hodnotami UNESCO a kulturním a přírodním dědictvím po celém světě
- nabízí platformu pro mezikulturní výměnu
- dávají studentům/studentkám příležitost vytvořit emocionální spojení s jejich vlastním dědictvím a převzít vlastní odpovědnost v regionu.

2.4 Welterbe-Informationszentrum

Für die Vermittlung des Welterbes bieten Welterbe-Informationszentren hervorragende Möglichkeiten. Sie eröffnen zielgruppenübergreifend einen ersten Einblick in das Thema Welterbe und wecken Interesse an den mit ihr in Verbindung stehenden Narrativen.

Welterbe-Informationszentren bieten:

- das Recht auf kulturelle Teilhabe (leichte Sprache, Mehrsprachigkeit)
- den Zugang zum Welterbe für Menschen mit Einschränkungen
- die Umsetzung der Bildung für nachhaltige Entwicklung (BNE, 2030)
- dezentrale Zentren und fördern damit die Regionalentwicklung
- die Vermittlung eines einheitlichen Bildes einer dezentralen Welterbestätte
- die Möglichkeit der Anknüpfung von Bildungsangeboten

Welterbe-Informationszentren ersetzen keine klassischen Museen mit einer in die Tiefe gehenden Sammlung, sondern sensibilisieren Einheimische und Besuchende für die Eigenheiten des Ortes und schärfen ihr Bewusstsein für die Belange des Welterbes. Sie kommunizieren das UNESCO-Welterbe, den außergewöhnlichen universellen Wert der jeweiligen Stätte, ihre Rolle in der Gesellschaft und im weltweiten Kontext. Die Darstellung bezieht sich auf den Welterbekontext und erfolgt überblicksartig. Welterbe-Informationszentren dienen daher häufig als „Startraum“ für die Erkundung einer Stadt oder Region und erlauben es, verschiedene Standorte über ein gemeinsames Narrativ zu verbinden.

Die Deutsche UNESCO-Kommission hat die Welterbe-Akteure in Deutschland zu mehreren Arbeitstreffen eingeladen, um sich zu den Erfahrungen mit und Rahmenbedingungen für die Einrichtung von Welterbe-Informationszentren auszutauschen. Die Ergebnisse sind in einer Handreichung umfassend publiziert worden und ermöglichen einen guten Einblick und die Anforderungen an sowie die Aufgaben und Funktion der Informationszentren.⁴

Wichtige Schritte zum Welterbe-Informationszentrum umfassen unter anderem die Erstellung eines übergeordneten Vermittlungskonzepts, die Einbeziehung wichtiger Stakeholder und zugehörige Kommunikationsprozesse sowie die Identifikation der Zielgruppen der Vermittlung und eine entsprechende Wahl unterschiedlicher Vermittlungsmethoden. Die Einbindung eines Gremiums mit beratender Funktion kann die Konzeptentwicklung sinnvoll unterstützen. Das Gremium sollte neben mit dem Welterbe und der Region vertrauten Akteuren auch Vertreter*innen mit unterschiedlicher Fachexpertise einbinden. Die Einbindung von Kommunikationsfachleuten kann die Ausarbeitung des Vermittlungskonzepts sowie die inhaltliche und gestalterische Umsetzung begleiten.

Weiterhin bietet das Dokument „The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites“⁵ Anhaltspunkte für Welterbe-Vermittlung, die auch für Informations- und Besucherzentren von Bedeutung sind.

2.4 Světové dědictví – informační centra

Ke zprostředkování informací o světovém dědictví nabízejí vynikající příležitost informační centra. Otevírají všem cílovým skupinám prvotní pohled na téma světového dědictví a vzbuzují zájem o související příběh.

Informační centra světového dědictví nabízejí:

- právo na kulturní účast (snadný jazyk, mnohojazyčnost)
- Přístup osob se zdravotním postižením ke světovému dědictví
- implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj (ESD, 2030)
- decentralizovaná centra a tím podporují regionální rozvoj
- zprostředkování jednotného obrazu decentralizovaného místa světového dědictví
- možnost propojení vzdělávacích nabídek

Informační centra světového dědictví nenahrazují tradiční muzea sbírkou, která jde do hloubky, ale spíše zvyšují povědomí místních obyvatel a návštěvníků o zvlátnostech místa a o problémech světového dědictví. Prezentují světové dědictví UNESCO, mimořádnou univerzální hodnotu každé lokality, jejich roli ve společnosti a v globálním kontextu. Prezentace souvisí s kontextem světového dědictví a představuje přehled. Informační centra světového dědictví proto často slouží jako „výchozí bod“ pro objevování města nebo regionu a umožňují propojení různých míst prostřednictvím společného příběhu.

Německá komise UNESCO pozvala aktéry světového dědictví v Německu na několik pracovních setkání za účelem výměny zkušeností a rámcových podmínek pro zřízení návštěvnických středisek světového dědictví. Výsledky byly komplexně publikovány v letáku a poskytují dobrý náhled na požadavky, úkoly a funkce návštěvnických center.³¹

Mezi klíčové kroky, jak se stát informační střediskem světového dědictví, patří mimo jiné vytvoření koncepce mediace na vyšší úrovni, zahrnutí důležitých zúčastněných stran a souvisejících komunikačních procesů a identifikace cílových skupin pro mediaci a odpovídající výběr různých metod zprostředkování. Zapojení grémia s poradní funkcí může smysluplně podpořit rozvoj koncepce. Kromě aktérů obeznámených se světovým dědictvím a regionem by mělo grémium zahrnovat také zástupce s různými odbornými znalostmi. Zapojení komunikačních specialistů může doprovázet zpracování komunikačního konceptu i implementaci obsahu a designu.

Dokument „Charta ICOMOS pro interpretaci a prezentaci míst kulturního dědictví“³⁵ dále nabízí referenční body pro zprostředkování světového dědictví, které jsou důležité také pro informační a návštěvnická centra.

3 Beispiele der Welterbe-Vermittlung

Miteinander und voneinander lernen! Für die Umsetzung der Welterbe-Vermittlung und der Entwicklung von Bildungsangeboten für junge Menschen lohnt sich ein Blick auf andere Welterbestätten:

- Welche Vermittlungsprogramme bieten andere Welterbestätten für Kinder und Jugendliche an?
- Welche Formate eignen sich für eine langfristige Kooperation mit Schulen?
- Gibt es Angebote für Kinder und Jugendliche, sich außerhalb der Schule für ihr Welterbe zu engagieren?
- Welche Angebote können als Anregungen für die Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří dienen?

Nachfolgend werden Bildungsangebote speziell für Kinder und Jugendliche von Welterbestätten in Deutschland und benachbarten Ländern vorgestellt, die Anregungen für die Vermittlungsarbeit in der Montanregion bieten.

3.1 Bildungsangebote für junge Menschen in anderen Welterbestätten

Bergbaustadt Røros und Umgebung (Norwegen)

Adopt a house: Auf Initiative der Grundschule in Røros wurde in Kooperation mit dem Røros Museum ein Projekt entwickelt, bei dem Schüler*innen ein ausgewähltes Haus der Welterbestätte „adoptieren“, um damit zum Schutz und Erhalt des Welterbes beizutragen und sich mit der Geschichte des Erbes auseinanderzusetzen. Das Projekt verhalf den jungen Menschen, die Bedeutung ihres Erbes kennenzulernen und ein Gefühl der Eigenverantwortung für das Welterbe zu entwickeln. Positive Effekte waren vor allem der Rückgang des Vandalismus an den denkmalgeschützten Gebäuden, aber auch die ehrenamtlichen und montanhistorischen Vereine, die viel praktische Arbeit an den Denkmälern der Kommune leisten, profitierten von diesem Projekt.⁶

World Heritage in your hands: Organisiert von dem Gymnasium Røros (Sekundarstufe II) fanden vier internationale Workshops mit Unterstützung durch das Røros Museum, der Ge-

meinde Røros und des Denkmalamtes Røros statt. Die Jugendlichen erhielten dabei eine Einführung in die Bedeutung des Welterbes sowie eine praktische Ausbildung in der denkmalpflegerischen Erhaltung unter Anleitung eines Handwerkers. Zusätzlich wurde in den Schulen der angrenzenden Gemeinden das Thema Welterbe sowie Røros mit seiner weltweiten Bedeutung im Unterricht vermittelt.

Outbildung-Project: Auf Empfehlung von ICOMOS sollten auch die Nebengebäude der Welterbestätte in Røros denkmalgerecht saniert werden. Mit einem, in der Gemeinde angestellten Projektleiter wurde die Sanierung von 400 Gebäuden seit 1996 durchgeführt, die in enger Zusammenarbeit mit dem Røros Museum, der Gemeinde, den Eigentümern und insbesondere den lokalen Handwerkern einherging. In regelmäßigen Treffen mit dem Røros Museum, den Handwerkern und dem Denkmalschutz wurden individuelle Lösungen auf akademischer und praktischer Ebene diskutiert sowie Kenntnisse und Methoden ausgetauscht. So konnte sich eine Plattform für lokale, hochqualifizierte Handwerker/Restauratoren entwickeln, die heute auch als Ausbildungszentrum für Handwerker und Jugendliche fungiert. So bieten die Gymnasien in Røros und Tynset Schulungen für denkmalgerechtes Bauen und Erhalt an, die auf den oben genannten Projekten aufbauen. Derzeit laufen Vorbereitungen, damit die Auszubildenden ein Handwerkszeugnis im Bereich der Denkmalpflege erhalten können und traditionelles Handwerkswissen nicht verloren geht. Das Projekt erhielt 2015 den „European Heritage Award“ in der Kategorie „Education Training and Awareness-Raising“.⁷

Industriellandschaft Blaenavon (Vereinigtes Königreich)

World Heritage Youth Ambassadors: Werde zum Welterbe-Botschafter für junge Menschen! Die Welterbe-Botschafter für junge Menschen sind eine ehrenamtlich agierende Gruppe, die jungen Menschen im Alter von 13 bis 25 Jahren die Möglichkeit gibt, etwas über das Welterbe zu erfahren und zum Management der Welterbestätte beizutragen. Die Jugendbotschafter treffen sich aller zwei

3 Příklady mediace světového dědictví

Učit se společně i od sebe navzájem! Při implementaci zprostředkování světového dědictví a rozvoji vzdělávacích nabídek pro mladé lidi, se vyplatí, podívat se na další místa světového dědictví:

- Jaké vzdělávací programy pro děti a mládež nabízejí jiná místa světového dědictví?
- Jaké formáty jsou vhodné pro dlouhodobou spolupráci se školami?
- Existují nabídky pro děti a mládež, které umožňují zapojení do vlastního světového dědictví mimo školu?
- Které nabídky mohou sloužit jako podněty pro hornický region Erzgebirge/Krušnohoří?

V následující části jsou představeny vzdělávací nabídky speciálně pro děti a mládež z míst světového dědictví v Německu a sousedních zemích, které nabízejí podněty k mediační práci v hornické oblasti.

3.1 Možnosti vzdělávání mladých lidí na jiných místech světového dědictví

Hornické město Røros a okolí (Norsko)

Adopt a house: Z iniciativy základní školy v Røros ve spolupráci s muzeem v Rørosu vznikl projekt, ve kterém si studenti „adoptují“ vybraný dům ze světového dědictví, aby tak přispěli k ochraně a uchování světového dědictví a zabývali se jeho historií. Projekt pomohl mladým lidem poznat důležitost jejich dědictví a rozvíjet pocit osobní odpovědnosti za světové dědictví. Positivním efektem byl především pokles vandalizmu na památkově chráněných budovách, ale z tohoto projektu měla prospěch také dobrovolná a hornická historická sdružení, která provádějí na obecních památkách mnoho praktické práce.³³

World Heritage in your hands: Organizovalo gymnázium Røros (sekundární stupeň II) a uskutečnily se čtyři mezinárodní workshopy s podporou muzea Røros, obce Røros a památkového úřadu Rørosu. Mladí lidé obdrželi uvedení do významu světového dědictví a praktické školení v oblasti památkové péče pod vedením řemeslníka. Ve školách v sousedních obcích se navíc probíralo téma svě-

tového dědictví a Rørosu s jeho globálním významem.

Outbildung-Project: Na doporučení ICOMOS by měly být také v souladu s památkově chráněnými budovami renovovány vedlejší budovy místa světového dědictví v Rørosu. S projektovým vedoucím, zaměstnaným v obci, probíhala od roku 1996 v úzké spolupráci s muzeem v Rørosu, magistrátem, vlastníky a zejména místními řemeslníky, rekonstrukce 400 budov. Na pravidelných setkáních se zástupci muzea v Rørosu, řemeslníky a oddělením památkové ochrany, byla na akademické i praktické úrovni diskutována individuální řešení a byly vyměřovány znalosti a metody. To umožnilo rozvoj platformy pro místní vysoce kvalifikované řemeslníky / restaurátory, která dnes funguje také jako školicí středisko pro řemeslníky a mladé lidi. Například gymnázia v Rørosu a Tynsetu nabízejí vzdělávací kurzy zaměřené na stavbu a zachování budov vhodných pro dědictví, které vycházejí z výše zmíněných projektů. V současné době probíhají přípravy, aby stážisté mohli obdržet osvědčení o řemeslné výrobě v oblasti památkové péče a nevytratilo se tradiční řemeslné zpracování. V roce 2015 získal projekt cenu „Evropské dědictví“ v kategorii „Vzdělávání a zvyšování povědomí“.³⁴

Průmyslová krajina Blaenavon (Spojené království)

World Heritage Youth Ambassadors: Staň se ambasadorem světového dědictví pro mladé lidi! Ambasadory světového dědictví pro mladé lidi jsou dobrovolnou skupinou, která dává mladým lidem ve věku od 13 do 25 let příležitost získat informace o světovém dědictví a přispět k péči o místa světového dědictví. Ambasadory mládeže se scházejí každé dva týdny a během jednoho víkendu v průběhu každých dvou měsíců, aby plánovali a realizovali akce a kampaně týkající se světového dědictví. Zároveň je zde příležitost dvakrát až třikrát ročně na společných exkurzích poznat další místa světového dědictví Velké Británie. Dobrovolnický program je plně financovaný projekt fondu Heritage Lottery Fund, který provozuje společnost Blaenavon World Heritage a který organizuje rada okresu Torfaen. Ambasadory mládeže se rovněž podílí na

Wochen sowie ein Wochenende alle zwei Monate, um Veranstaltungen und Aktionen rund um das Welterbe zu planen und umzusetzen. Zusätzlich gibt es die Möglichkeit, zwei- bis dreimal jährlich andere Welterbestätten Großbritanniens in gemeinsamen Exkursionen kennenzulernen. Das Freiwilligenprogramm ist ein vollständig finanziertes Projekt des Heritage Lottery Fund, das vom Welterbe Blaenavon geleitet und vom Torfaen County Borough Council organisiert wird. Die Jugendbotschafter sind ebenfalls in die Gemeindearbeit von Blaenavon eingebunden und besuchen das ganze Jahr über Gemeindefestungen. Dort erhalten sie die Möglichkeit, sich bei welterberelevanten Aufgaben zu engagieren und die Ansichten junger Menschen zu ihrem Welterbe in der praktischen Verwaltungs- und Gestaltungsarbeit zu platzieren (z. B. Aktionen zum Internationalen Welterbetag). Es können eine interne Ausbildung und diverse Workshops mit Zertifikaten zum Thema Welterbe absolviert werden. Die Ausbildung ist mit dem internationalen Gremium ASDAN verbunden, einer britischen Organisation für Bildung und Wohltätigkeit mit Hauptsitz in Bristol. Die Botschafter können auch auf eine CoPE-Qualifikation (Certificate of Personal Effectiveness) hinarbeiten. Als Botschafter des Welterbes werden diese ebenfalls bei „Millennium Volunteers“ registriert, einer britischen Freiwilligeninitiative für Jugendliche, die mit öffentlichen Mitteln finanziert wird. Die Jugendbotschafter können also dem Welterbestandort ebenso für ihre persönliche Entwicklung nutzen.⁸

Bergwerk Rammelsberg, Altstadt von Goslar und Oberharzer Wasserwirtschaft (Deutschland)

Museumskinderclub der neugierigen Bergzwerge: Kinder zwischen 7 und 12 Jahren aus der Region in und um Goslar treffen sich jeweils einen Nachmittag im Monat und entdecken die Welt des Rammelsberges (Geschichte, Bergbaulandschaft, Minerale, Museumsobjekte, usw.). Zudem erhalten sie Einblicke in die Museumsarbeit und Berufe im Museum.⁹

Kindergeburtstage: Für zwei verschiedene Altersgruppen (5–10 und 8–14 Jahre) kann ein Aktionsprogramm gebucht werden, bei dem die Kinder und Jugendlichen mit Aktionen unter Tage auch Einblicke in die Bergbaugeschichte erhalten.

Themen- und Aktionsführungen: Für Kindertagengruppen und Schulklassen aller Klassenstufen werden Führungen zu verschiedenen Themen angeboten, die durch einen extra buchbaren Workshop ergänzt werden können. In den sogenannten Aktionsführungen erhalten Schüler*innen einen Einblick in die Lebens- und Arbeitswelt der Bergleute. Hier werden neben den authentischen Orten im Rammelsberg auch Orte in der Altstadt Goslar einbezogen.¹⁰

Familienführungen: Diese auf Kinder ausgerichteten Führungen werden an den Wochenenden zu festen Zeiten angeboten. Diese schulunabhängigen Führungen können ab einer bestimmten Gruppengröße auch an anderen Termin stattfinden.

Kulturlandschaft Fertö/Neusiedler See (Österreich, Ungarn)

Mein Welterbe – die interaktive Plattform des Welterbe Fertö-Neusiedler See: Im Rahmen des LEADER-Projekts „Inwertsetzung Welterbe“ für Schulen in der Welterberegion fand vom 19.09.2018–28.02.2019 die Aktion „Mein Welterbe II“ statt. Beiträge mit Bildern vom Welterbe oder Welterbe „Typisches“ konnte auf einer interaktiven Plattform präsentiert werden.¹¹

Jugendforum Welterbe: Speziell für Kinder und Jugendliche aus der Welterberegion Fertö/Neusiedler See ist im Managementplan die Veranstaltung eines Jugendforums Welterbe angedacht, aber bisher noch nicht umgesetzt. Die Idee ist, dass Kinder und Jugendliche aus der Welterberegion und aus der ganzen Welt zusammenkommen, um sich für ein paar Tage mit der Thematik auseinanderzusetzen. Durch das Jugendforum soll nicht nur das eigene Welterbe nähergebracht werden, sondern auch über andere Welterberegionen informiert werden. Das Welterbe soll

komunitní práci Blaenavonu a účastní se komunitních setkání po celý rok. Zde dostanou příležitost zapojit se do úkolů souvisejících se světovým dědictvím a uplatnit názory mladých lidí na jejich světové dědictví v praktické administrativní a tvořivé práci (např. akce k Mezinárodnímu dni světového dědictví). Lze absolvovat interní školení a různé workshopy s certifikáty na téma světového dědictví. Školení je spojeno s mezinárodním grémiem ASDAN, britskou organizací pro vzdělávání a dobročinnost se sídlem v Bristolu. Ambasadoři mohou také pracovat na získání kvalifikace CoPE (Certificate of Personal Effectiveness). Coby ambasadoři světového dědictví jsou také registrováni u organizace Millennium Volunteers, britské dobrovolnické iniciativy pro mladé lidi, která je financována z veřejných zdrojů. Ambasadoři mládeže mohou využít míst světového dědictví, stejně jako svůj osobní rozvoj, pokud se angažují v Blaenavonu.³⁵

Důl Rammelsberg, staré město Goslar a vodní hospodářství Horní Harz (Německo)

Dětský klub při muzeu pro zvědavé horské skřítky: Děti od 7 do 12 let z regionu a z Goslaru a jeho okolí se setkávají jedno odpoledne v měsíci a objevují svět Rammelsbergu (historie, hornická krajina, minerály, muzejní předměty atd.). Získají také náhled na muzejní práce a povolání v muzeu.³⁶

Narozeniny dětí: Pro dvě různé věkové skupiny (5–10 a 8–14 let) je možné rezervovat akční program, ve kterém mohou děti a dospívající nahlédnout do historie těžby pomocí akcí v podzemí.

Tematické a akční prohlídky: Pro skupiny mateřských škol a školní třídy, na všech stupních, jsou nabízeny komentované prohlídky s různými tématy, které mohou být doplněny o další workshop, jenž se dá rezervovat extra. V rámci takzvaných akčních prohlídek získají školáci pohled do světa života a práce horníků. Kromě autentických míst v Rammelsbergu jsou zahrnuta také místa ve starém městě Goslar.³⁷

Rodinné prohlídky: Tyto na děti zaměřené prohlídky jsou o víkendech nabízeny ve sta-

novených časech. Tyto prohlídky, které jsou nezávislé na školních třídách, se mohou konat od určité velikosti skupiny také v jiných termínech.

Kulturní krajina Fertö-Neusiedlerské jezero (Rakousko, Maďarsko)

Mé světové dědictví – interaktivní platforma světového dědictví Fertö-Neusiedlerské jezero: V rámci projektu LEADER „Valorizace světového dědictví“ pro školy v regionu, v němž se nachází světové dědictví, proběhla ve dnech 19.09.2018–28.02.2019 kampaň „Mé světové dědictví II“. Příspěvky s obrázky světového dědictví nebo „typického“ světového dědictví by mohly být prezentovány na interaktivní platformě.³⁸

Mládežnické fórum světového dědictví: Zejména pro děti a mladé lidi z oblasti světového dědictví Fertö / Neusiedlerské jezero je v plánu péče zvažováno založení organizace Fórum mládeže světového dědictví, ale dosud tak nebylo učiněno. Hlavní myšlenkou je, že se děti a mladí lidé z oblasti světového dědictví a z celého světa sejdou, aby se tématem zabývali několik dní. Cílem Fóra mládeže nemá být jen přiblížení vlastního světového dědictví, ale také poskytnutí informací o dalších regionech světového dědictví. Světové dědictví má přispět k mezikulturní výměně a porozumění.³⁹

Světové přírodní dědictví Waddenského moře (Německo, Dánsko, Nizozemí)

Škola se zabláčenýma nohama – Mezinárodní škola Waddenského moře: Pod sloganem „Kde země končí, vaše zkušenost začíná!“ byla v roce 2003 založena Mezinárodní škola Waddenského moře (IWSS), iniciativa třístranné spolupráce při ochraně Waddenského moře. Jedná se o mezinárodní informační a servisní platformu pro ekologickou výchovu a udržitelné třídní výlety ve Waddenském moři a působí jako platforma pro vytváření sítí poskytovatelů nabídek environmentální výchovy. IWSS koordinuje vývoj nabídky vzdělávání o místě světového dědictví Waddenském moři a poskytuje podporu při internacionalizaci nabídek a integraci obsahu specifického pro světové dědictví. Pro školy nabízí IWSS

dadurch zum interkulturellen Austausch und Verständnis beitragen.¹²

Weltnaturerbe Wattenmeer (Deutschland, Dänemark, Niederlande)

Schule mit Schlickfüßen – International Wadden Sea School: Unter dem Slogan „Where the land ends, your experience begins!“ wurde 2003 die International Wadden Sea School (IWSS), eine Initiative der Trilateralen Kooperation zum Schutz des Wattenmeeres, gegründet. Sie ist die internationale Info- und Serviceplattform für Umweltbildung und nachhaltige Klassenfahrten im Wattenmeer und fungiert als Plattform zur Vernetzung der Anbieter von Umweltbildungsangeboten. Die IWSS koordiniert dabei den Aufbau des Bildungsangebotes zum Weltnaturerbe Wattenmeer und leistet Unterstützung bei der Internationalisierung der Angebote sowie der Integrierung welterbespezifischer Inhalte. Für Schulen bietet die IWSS Weltnaturerbe-Erlebnis-Pauschalen für Klassenreisen und fördert den Zugang zur internationalen „Watt-Erfahrung“. Zahlreiche Umweltzentren des IWSS-Netzwerkes bieten international ausgerichtete Wattenmeer-Programmbausteine an wie das „IWSS Zugvogelspiel“ oder das „IWSS Rollenspiel zum Klimawandel und Küstenschutz“.¹³

Die viersprachige Website informiert über alle Angebote und bietet zahlreiche Downloads und Medienpakete für Lehrer*innen und Multiplikatoren. Die Schulmaterialien enthalten neben Ideen und Unterrichtsanregungen auch konkrete Arbeitsbögen, Materialien (Muschel- und Schneckenschalen, Poster etc.), es Bestimmungshilfen, Bastelideen und einen Sammlungsband mit Sagen und Mythen zum Wattenmeer aus den drei Anrainerstaaten. Weiterführend ist Literatur für Schulkinder und Lehrer*innen sowie nähere Hinweise zu den außerschulischen Lernorten enthalten.

Hervorzuheben sind unter anderem die Unterrichtsmaterialien:

- Pause im Wattenmeer: Ein Angebot für den bilingualen Unterricht in Englisch und Deutsch zum Thema Zugvögel im Watten-

- meer auf der Durchreise von der Arktis nach Afrika in Zusammenarbeit mit dem WWF
- Lernwerkstatt „Nachhaltiger Tourismus“ mit insgesamt sechs fertigen Unterrichtseinheiten und einem Leitfaden zur Planungshilfe für naturverträgliche Klassenfahrten zum Weltnaturerbe Wattenmeer mit 14 bereits buchbaren Angeboten
- IWSS-Lehrer-Lounge mit kostenfreiem Zugang zu allen Bildungsmaterialien Hier gibt es jeweils ergänzende Hintergrundinformationen für Schüler*innen und Lehrer*innen.¹⁴

Finanziert wird die IWSS durch Sponsoren und öffentliche Projektförderungen.

Grenzen des Römischen Reiches (Deutschland, Vereinigtes Königreich)

Der Museumskoffer kommt ins Klassenzimmer (u. a. Saalburgmuseum): Neben intensiv betreuten aktiven Tagesprogrammen vor Ort, bei denen Schulklassen einen umfassenden Einblick in das Leben am Limes in römischer Zeit erhalten, gibt es auch die Möglichkeit, den Limes in das Klassenzimmer zu holen. In Form eines Museumskoffers erhalten Lehrer*innen Informations- und Arbeitsmaterialien zur lebendigen Vermittlung römischer Geschichte im Unterricht. Der Koffer enthält Materialien zu den verschiedenen Sachgebieten der römischen Antike, auch Repliken römischer Alltagsgegenstände, Geschirr und Glas, Schmuck und Kleidung. Unterstützend sind ebenso Büchern, Medien und Arbeitsblättern beigelegt. Der Museumskoffer wird vom Limesinformationszentrum für 14 Tage an Schulklassen gegen Gebühr verliehen (25,00 Euro) und ist über die Schulpflichtversicherung mitversichert.¹⁵

Prähistorische Pfahlbauten um die Alpen (Deutschland, Frankreich, Italien, Österreich, Schweiz, Slowenien)

Archäologie der Zukunft – Direktvermittlung Wissen: Mit diesem Kooperationsprojekt des Pfahlbaumuseums Unteruhldingen und des Instituts für Ur- und Frühgeschichte und Archäologie des Mittelalters der Universität Tübingen soll insbesondere die Archäolo-

balíčky zážitků ze světového přírodního dědictví pro třídní výlety a podporuje přístup k mezinárodnímu „Watt (Cože?) zážitku“. Četná ekologická centra sítě IWSS nabízejí mezinárodně orientované programové moduly Waddenského moře, jako je „IWSS Migrační pták“ nebo „Role IWSS v oblasti změny klimatu a ochrany pobřeží“.⁴⁰

Čtyřjazyčný web poskytuje informace o všech nabídkách a nabízí četné soubory ke stažení a mediální balíčky pro učitele a multiplikátory. Školní materiály obsahují kromě nápadů a návrhů na výuku také konkrétní pracovní listy, materiály (ulity z mušlí a hlemýžďů, plakáty atd.), identifikační pomůcky, nápady na rukodělnou tvorbu a sbírku s legendami a mýty o Waddenském moři ze tří sousedních zemí. Obsahuje také literaturu pro školní děti a učitele a také podrobnější informace o místech vzdělávání mimo školu.

Mimo jiné je třeba zdůraznit výukové materiály:

- Přestávka ve Waddenském moři: Nabídka bilingvních lekcí angličtiny a němčiny na téma stěhovavých ptáků ve Waddenském moři na cestě z Arktidy do Afriky ve spolupráci s WWF
- Učební seminář „Udržitelný cestovní ruch“ s celkem 6 dokončenými výukovými jednotkami a průvodcem, který vám pomůže naplánovat školní výlety šetrné k přírodě do místa světového dědictví - Waddenského moře se 14 nabídkami, které si již můžete rezervovat
- Klub pro učitele IWSS s bezplatným přístupem ke všem vzdělávacím materiálům K dispozici jsou doplňkové základní informace pro studenty a učitele.⁴¹

IWSS je financován sponzory a veřejným financováním projektů a bezplatným přístupem ke všem vzdělávacím materiálům.

Hranice Římské říše (Německo, Velká Británie)

Muzejní kufřík přichází do učebny (např. muzeum v Saalburgu): Kromě intenzivně pečujících aktivních v na Limes v římských dobách, existuje také příležitost přivést Limes do

učebny. V podobě muzejního kufříku získávají učitelé informace a pracovní materiály, aby mohli živým způsobem zprostředkovat římské dějiny. Kufr obsahuje materiály k různým tematickým oblastem římského starověku, včetně replik každodenních římských předmětů, nádobí a skla, šperků a oděvů. Přiloženy jsou také podpůrné knihy, média a pracovní listy. Muzejní kufřík je zapůjčen školním třídám Informačním centrem Limes na 14 dní za poplatek (25,00 eur) a je také pojištěn prostřednictvím pojištění odpovědnosti školy.⁴²

Prehistorická hromadná obydli v Alpách (Německo, Francie, Itálie, Rakousko, Švýcarsko, Slovinsko)

Archeologie budoucnosti – přímé zprostředkování vědomostí: V rámci kooperačního projektu mezi skanzenem Pfahlbaumuseum Unteruhldingen a Institutem prehistorie a rané historie a archeologie středověku na univerzitě v Tübingenu bude ve výuce dějepisu ve školách stále častěji vyučována zejména archeologie. Dále se usiluje o výměnu mezi výzkumnými pracovníky a mediátory a pro školy a muzea se vyvíjejí mediační jednotky zaměřené na budoucnost:

- Rozvoj výukových jednotek
- Rozvoj a prosazování vzdělávacích kurzů pro učitele ve spolupráci se školskými úřady
- Koncepce výukových jednotek a didaktických materiálů v muzeu mimoškolní výuky⁴³

„Prožít jeden den v době kamenné“: Projekt nabízí historii, které se můžete dotknout a vzrušující zážitek pro děti z mateřských škol a školních tříd. Kromě předmětu historie je obsah zvláště spojen s přírodními vědami, uměním a etikou.⁴⁴

Kůlové stavby- dětský klub „Archaeo Kids“: Dětský klub si klade za cíl vzbudit u dětí a mladých lidí v rané fázi zájem o kůlové stavby. Dětský klub se v létě schází několikrát. Pomocí různých metod lze prakticky prožít život v době kamenné a bronzové. Jako jakýsi druh „maskota“ působí muž z doby kamenné „Uhlidi“, který poskytuje dětem praktické vedení. Témata sahají od rané těžby soli a mědi až

gie in der schulischen Geschichtsvermittlung wieder verstärkt gelehrt werden. Weiterhin wird ein Austausch zwischen Forschenden und Vermittlern angestrebt und zukunftsfähige Vermittlungseinheiten für Schulen und Museum entwickelt:

- Entwicklung von Unterrichtseinheiten
- Entwicklung und Umsetzung von Lehrerfortbildungen in Zusammenarbeit mit den Schulämtern
- Konzeption von Vermittlungseinheiten und didaktischen Materialien am außerschulischen Lernort Museum¹⁶

„Ein Tag leben in der Steinzeit“: Das Projekt bietet Geschichte zum Anfassen und ein spannendes Erlebnis für Kindergärtenkinder und Schulklassen. Neben dem Fach Geschichte knüpfen die Inhalte im Besonderen auch an Naturwissenschaften, Kunst und Ethik an.¹⁷

Pfahlbau-Kinderclub „Archaeo Kids“: Mit dem Kinderclub soll bereits frühzeitig das Interesse von Kindern und Jugendlichen für das Thema Pfahlbauten geweckt werden. Der Kinderclub trifft sich mehrmals im Sommerhalbjahr. Anhand verschiedener Methoden wird das Leben in der Stein- und Bronzezeit praktisch erlebbar gemacht. Als eine Art „Maskottchen“ dient der Steinzeitmann „Uhl-di“, der die Kinder praktisch anleitet. Die Themen reichen von der frühzeitlichen Salz- und Kupfergewinnung über die Herstellung von steinzeitlichen Werkzeugen bis hin zur Herstellung von Lebensmitteln. Der Kinderclub richtet sich an Kinder über sechs Jahre, für die die Teilnahme an den Veranstaltungen kostenfrei ist. Je nach Verfügbarkeit der Plätze können noch weitere Kinder kostenpflichtig teilnehmen.¹⁸

Weltnaturerbe Dolomiten (Italien)

Schulwettbewerb „The #Fossil Sea Challenge“: Das jährlich stattfindende Projekt der Netzwerke Geologischen Erbes sowie Bildung und wissenschaftlichen Forschung wird von verschiedenen regionalen Akteuren wie Museen, Universitäten und Verwaltungen unterstützt. Die Koordinierung der beiden Netzwerke obliegt der Autonomen Provinz Trient. Das Projekt #FossilSeaChallenge verfolgt das Ziel,

den Bekanntheitsgrad des Welterbes der Dolomiten bereits bei Kindern und Jugendlichen spielerisch zu steigern. Aus diesem Grund richtet sich das Gewinnspiel an die Klassen der Oberschulen des UNESCO-Welterbes. Die Schüler*innen werden aufgefordert, ein kleines experimentelles, technisch-wissenschaftliches oder auch populärwissenschaftliches Projekt wie Videos, Cartoons, Schautafeln, Wegeprojekte oder Ähnliches über die Dolomiten zu erarbeiten. Die Jugendlichen erhalten Einblicke in verschiedene Formen des wissenschaftlichen Arbeitens und setzen sich mit ihren Forschungsobjekten und mit den Dolomiten als Ganzes auseinander.¹⁹

Die Umsetzung des Wettbewerbs erfordert eine aktive Beteiligung der koordinierenden Lehrerschaft, die in einem eintägigen Fortbildungskurs hinsichtlich der Inhaltsmodule und den Leitlinien für die Erstellung der Projekte geschult wird. Die eingereichten Projektbeschreibungen und -ideen werden von einer Jury aus Vertreter*innen aller beteiligten Institutionen im Vorfeld bewertet und acht davon zur Umsetzung ausgewählt und mit 650 Euro bei der Umsetzung unterstützt. Die Siegerklasse gewinnt zusätzlich einen zweitägigen Bergaufenthalt mit Wanderungen, Exkursionen und Übernachtung.

Herausragende Ergebnisse des Wettbewerbs 2017/2018 waren zum Beispiel:

- eine phantastische Erzählung mit dem Titel „Dolomia, la sirena che divenne montagna“ („Dolomia, die Meerjungfrau, die zu einem Berg wurde“) für die Kinder der Grundschulen
- eine prächtige Wandmalerei auf einer Wand der Seilbahnstation Alpe Cermis (Masi di Cavalese), auf der die Hauptfigur der Geschichte abgebildet ist
- eine Videofilmreihe über eine virtuelle Reise durch die Region (Geologie, historische Ereignisse, Schwerpunkt Erster Weltkrieg)

„Ich lebe hier“: die Schüler und ihre Dolomiten: Das diesjährige Projekt im Rahmen der von der Stiftung Dolomiten unterstützte Bildungsinitiativen wurde von der Region Friul-Julisch Venetien, dem Naturpark Friulan-

po výrobu nástrojů doby kamenné a výrobu potravin. Dětský klub je určen dětem starším šesti let, pro které je účast na akcích zdarma. V závislosti na dostupnosti míst se mohou za poplatek zúčastnit také další děti.⁴⁵

Světové přírodní dědictví Dolomity (Itálie)

Školní soutěž „The #Fossil Sea Challenge“: Každoroční projekt sítí geologického dědictví, jakož i vzdělávání a vědeckého výzkumu, je podporován různými regionálními aktéry, jako jsou muzea, univerzity a správní jednotky. Za koordinaci obou sítí odpovídá autonomní provincie Trentino. Cílem projektu #Fossil-SeaChallenge je hravým způsobem zvýšit povědomí o světovém dědictví Dolomit, a to i mezi dětmi a mladými lidmi. Z tohoto důvodu je soutěž zaměřena na třídy středních škol světového dědictví UNESCO. Studenti jsou požádáni, aby pracovali na malém experimentálním, technicko-vědeckém projektu nebo populárně-vědeckém projektu, jako jsou videa, karikatury, vývěsní tabule, projekty cest a podobně na téma Dolomity. Mladí lidé získávají přehled o různých formách vědecké práce a zabývají se svými výzkumnými objekty a Dolomity jako celkem.⁴⁶

Realizace soutěže vyžaduje aktivní účast koordinujících učitelů, kteří jsou vyškoleni v jednodenním kurzu dalšího vzdělávání s ohledem na obsahové moduly a pokyny pro tvorbu projektů. Předložené popisy projektů a nápady jsou předem hodnoceny porotou složenou ze zástupců všech zúčastněných institucí, z nichž osm je vybráno k realizaci a je podpořeno implementací částkou 650 eur. Třída, která zvítězí, vyhraje také dvoudenní pobyt v horách s výlety, exkurzemi a přenocováním.

Vynikajícími výsledky soutěže 2017/2018 byly například:

- fantastický příběh s názvem „Dolomia, la sirena che divenne montagna“ („Dolomia, mořská víla, která se stala horou“) pro děti na základní škole
- nádherná nástěnná malba na stěně stanice lanovky Alpe Cermis (Masi di Cavalese) zobrazující hlavní postavu příběhu

- řada videofilmů o virtuální cestě regionem (geologie, historické události, zaměření na první světovou válku)

„Žiji zde.“ studenti a jejich Dolomity: Letošní projekt v rámci vzdělávacích iniciativ podporovaných nadací Dolomity inicioval a organizoval region Friuli-Venezia Giulia, přírodní park Dolomity Friulander a kooperativa STAF. Vědecké vedení měl referent společnosti Friul ze sítě pro vzdělávání a vědecký výzkum prof. Andrea Guaran. Cílem 30 školních tříd ze základních a středních škol v regionu světového dědictví Friulian bylo seznámit se s jejich regionem a uvědomit si privilegia a odpovědnost, které jsou spojeny s životem v místě světového dědictví. Po zaškolení učitelů se všichni po dobu několika měsíců zabývali životním prostředím a kulturou a poté prezentovali své výsledky na závěrečné akci.⁴⁷

Projektový týden 7. ročníku střední školy Bolzano: Týden projektu podpořila Nadace Dolomity, Úřad pro přírodní parky, Úřad pro geologii a Muzeum přírody v Bolzanu. V mimoškolní části se studenti seznámili se světovým dědictvím a jeho významem a v následné školní části se zabývali praktickými laboratorními pracemi. V oblasti politického vzdělávání využívali studenti hraní rolí, jako že jsou občanská sdružení atd., aby si procvičili rozhodování o světovém dědictví, například v případě zřízení nové sjezdovky.⁴⁸

Staré město Řezno a Stadtamhof (Německo)

Řezno – Youpedia: Cílem projektu je poskytnout mladým lidem participativní přístup ke kultuře a historii Řezna. Mohou dát dohromady exkurze a průzkumy a kreativně se zabývat tématy, která mohou na webových stránkách projektu www.youpedia.de prezentovat prostřednictvím filmů, zvukových příspěvků, koláží atd. Projekt je založen na zájmech mladých lidí ze sekundárního stupně a lze jej integrovat do výuky (historie, němčina, etika, umění atd.). Projekt je kooperací mezi Německou asociací mládežnických ubytoven (Landesverband Bayern e. V.) a kulturní institucí Klassik Stiftung Weimar.⁴⁹

der Dolomiten und der Kooperative STAF initiiert und organisiert. Die wissenschaftliche Leitung oblag dem Referenten für Friul des Netzwerkes für Bildung und wissenschaftliche Forschung Prof. Andrea Guaran. Ziel für 30 Schulklassen der Grund- und Oberschulen der friulanischen Welterberegion war das Kennenlernen ihrer Region, um sich des Privilegs und der Verantwortung bewusst zu werden, die mit dem Leben in einer Welterbestätte verbunden sind. Nach Schulungen der Lehrkräfte setzten sich alle monatelang mit der Umwelt und Kultur auseinander und präsentierten abschließend ihre Ergebnisse in einer Abschlussveranstaltung.²⁰

Projektwoche 7. Klasse Gymnasium Bozen:

Die Projektwoche wurde durch die Stiftung Dolomiten, dem Amt für Naturparke, dem Amt für Geologie und dem Naturmuseum Bozen unterstützt. Im außerschulischen Teil lernten die Schüler*innen die Welterbestätte und deren Bedeutung kennen und im anschließenden schulischen Teil setzten sie sich mit laborpraktischen Arbeiten auseinander. Im Bereich politische Bildung übten sich die Schüler*innen anhand von Rollenspielen wie zum Beispiel Bürgerversammlungen usw. wie mit den Entscheidungen, wie neue Skipisten, umgegangen werden soll.²¹

Altstadt Regensburg mit Stadtamhof (Deutschland)

Regensburg – Youpedia: Mit dem Projekt sollen Jugendliche einen partizipativen Zugang zur Kultur und Geschichte in Regensburg erhalten. Sie können Exkursionen und Erkundungen selbstbestimmt zusammenstellen und sich kreativ mit Themen auseinandersetzen, die sie über Filme, Audiobeiträge, Collagen usw. auf der Projektwebsite www.youpedia.de präsentieren können. Das Projekt orientiert sich an den Interessen der Jugendlichen ab Sekundarstufe I und kann in den Unterricht (Geschichte, Deutsch, Ethik, Kunst, usw.) integriert werden. Das Projekt ist eine Kooperation zwischen dem Deutschen Jugendherbergswerk (Landesverband Bayern e. V.) und der Klassik Stiftung Weimar.²²

„Kinder führen Kinder“ – Junior Guides:

Die Projektidee wurde 2018 im Europäischen Kulturerbejahr nach Vorbild des Historic Environment Scotland in der Welterbestätte unter dem Motto „Sharing Heritage“ konzipiert und umgesetzt. Der Fokus lag primär auf Kindern und Jugendlichen. Infolge der Einbindung von Eltern, Familien und Lehrer*innen wurde eine breitere Bevölkerung angesprochen und damit das Bewusstsein für das eigene Welterbe gestärkt. Derartige Projekte sind für Schulklassen sowohl als Veranstalter als auch als Konsumenten interessant, da neben der Bewusstseinsbildung für die Notwendigkeit von Schutz und Erhalt des kulturellen Erbes auch neue Fähigkeiten erworben werden, wenn schauspielerische, aktive oder historische Elemente in die Führungen aufgenommen werden. Die Kinder-Guides schulen ihre Kommunikations- und Präsentationsfähigkeiten, steigern ihr Selbstbewusstsein und lernen, Wissen und Erfahrungen weiterzugeben. Gemeinsam mit Lehrer*innen und externen Welterbe-Expert*innen entwickeln die Schulklassen Pläne und Ideen für Stadtführungen, die die Interessen für junge Menschen aufzeigen und über Formen von Spielen und Rätseln können sogar Vorschüler*innen eingebunden werden.²³

Schülerprojekt „Lost Traces ... eine baukulturelle Spurensuche“: Im Rahmen des Europäischen Kulturerbejahres 2018 konnte die Welterbekoordination in Kooperation mit der Landesarbeitsgemeinschaft für Architektur und Schule das Projekt umsetzen. Dabei nahmen Schüler*innen vermeintlich unscheinbare Orte in Regensburg unter die Lupe. Das Kulturerbejahr war Anlass, die europäischen Spuren und Verbindungen der Welterbestadt zu entdecken. Die Ergebnisse wurden bis zum 31. März 2019 in einer Ausstellung im Welterbe Besucherzentrum in Regensburg ausgestellt.²⁴

„Děti vedou děti“ – Junior Guides: Myšlenka projektu byla koncipována a realizována v roce evropského kulturního dědictví 2018 na základě příkladu historického prostředí Skotska v lokalitě světového dědictví pod heslem „Sdílení dědictví“. Důraz byl kladen především na děti a dospívající. V důsledku zapojení rodičů, rodin a učitelů byla oslovena širší populace a posíleno povědomí o jejím vlastním světovém dědictví. Tyto projekty jsou zajímavé pro školní třídy, a to jak pro organizátory, tak pro konzumenty, jelikož kromě vytváření povědomí o potřebě chránit a uchovávat kulturní dědictví, se také získávají nové dovednosti, v případě, že jsou do prohlídek zahrnuty divadelní, aktivní nebo historické prvky. Dětské průvodci trénují své komunikační a prezentační dovednosti, zvyšují své sebevědomí a učí se předávat znalosti a zkušenosti. Společně s učiteli a externími odborníky na světové dědictví vytvářejí školní třídy plány a nápady na prohlídky města, ukazují zájem mladých lidí a dokonce i děti v předškolním věku mohou být zapojeny formou her a hlavolamů.⁵⁰

Studentský projekt „Ztracené stopy ... hledání stop stavební kultury“: V rámci Roku evropského kulturního dědictví 2018 mohla Koordinace světového dědictví realizovat projekt ve spolupráci se Státní pracovní skupinou pro architekturu a školu. Přitom vzali studenti zdánlivě nenápadná místa v Řezně „pod lupu“. Rok kulturního dědictví byl příležitostí objevit evropské stopy a souvislosti města světového dědictví. Výsledky budou do 31. března 2019 vystaveny na výstavě v Návštěvnickém centru světového dědictví v Řezně.⁵¹

3.2 Zusammenfassung und Fazit

Die vorgestellten Vermittlungsbeispiele aus- gewählter Welterbestätten zeigen ein reiches Spektrum von Vermittlungsangeboten und -formaten für Kinder und Jugendliche. Es wird deutlich, dass es nicht DAS Vermittlungsange- bot gibt. Im Hinblick auf eine nachhaltige Ver- mittlung sollte ein persönlicher Zugang zum eigenen Erbe geschaffen werden. Dies ist ins- besondere bei Kindern und Jugendlichen von großer Bedeutung. Neben der formalen oder auch schulischen Bildung sollten zusätzlich unterschiedliche non-formale, also außer-

schulische Bildungsangebote als Möglichkeit zur Bindung junger Menschen an ihr eigenes Erbe, berücksichtigt werden. Hier fungieren die Kinder und Jugendlichen zudem als Multi- plikatoren für die Eltern- und Großeltern-Ge- nerationen.

Welterbestätte	Formale (schulische) Bil- dung	Non-Formale (außerschulische) Bildung
Bergbaustadt Røros und Umgebung	Adopt a House World Heritage in your hands	World Heritage in your hands Outbildung-Project
Industrielandschaft Blaenavon		World Heritage Youth Ambassadors
Bergwerk Ram- melsberg, Altstadt von Goslar und Oberharzer Wasser- wirtschaft	Themen- und Aktions- führungen	Museumskinderklub der neugierigen Bergzwerge Kindergeburtstage Familienführungen
Kulturlandschaft Fertö-Neusiedler See	Mein Welterbe – interak- tive Plattform	Jugendforum Welterbe
Weltnaturerbe Wat- tenmeer	International Wadden Sea School	
Grenzen des Römis- chen Reiches	Museumskoffer	
Prähistorische Pfahl- bauten um die Alpen	Archäologie der Zukunft Ein Tag leben in der Stein- zeit	Pfahlbau-Kinderclub „Ar- chaeo-Kids“
Weltnaturerbe Dolo- miten	The #Fossil Sea Challenge „Ich lebe hier“	
Altstadt Regensburg mit Stadtamhof	Kinder führen Kinder	Kinder führen Kinder Youpedia Lost Traces

3.2 Shrnutí a závěr

Prezentované příklady vzdělávání na vybra- ných místech světového dědictví ukazují široké spektrum vzdělávacích nabídek a formátů pro děti a mladé lidi. Je zřejmé, že chybí nabídka mediace. V zájmu udržitelné mediace by měl být vytvořen osobní přístup k vlastnímu dědic- tví. To je zvláště důležité pro děti a dospívající. Kromě formálního nebo školního vzdělávání by měly být brány v úvahu také různé nefor- mální, tj. mimoškolní vzdělávací nabídky, jako způsob, jak spojit mladé lidi s jejich vlastním dědictvím. Děti a mladí zde také působí jako multiplikátoři pro generaci rodičů a prarodičů.

Místa světového dědictví	Formální (školní) vzdělá- vání	Neformální (mimoškolní) vzdě- lávání
Hornické město Røros a okolí	Adopt a House World Heritage in your hands	World Heritage in your hands Outbildung-Project
Průmyslová krajina Blaenavon		World Heritage Youth Ambassa- dors
Důl Rammelsberg, staré město Goslar a Hornoharzerské vodohospodářství	Tematické a akční prohlídky	Dětský klub při muzeu pro zvěda- vé horské skřítky Narozeniny dětí Rodinné prohlídky
Kulturní krajina Fertö-Neusiedlerské jezero	Mé světové dědictví – in- teraktivní platforma	Mládežnické fórum světového dědictví
Světové přírodní dě- dictví Waddenského moře	Mezinárodní škola Wad- denského moře	
Hranice Římské říše	Muzejní kufřík	
Prehistorická hro- madná obydlí v Al- pách	Archeologie budoucnosti Prožít jeden den v době kamenné	Kůlové stavby- dětský klub „Archaeo-Kids“
Světové přírodní dě- dictví Dolomity	The #Fossil Sea Challenge „Žiji zde“	
Staré město Řezno a Stadtamhof	Děti vedou děti	Děti vedou děti Youpedia Lost Traces

Im Zuge der Recherche zeigte sich, eine deutliche Tendenz hinsichtlich der Entwicklung von Ganztagsangeboten mit der entsprechenden Infrastruktur für einen Besuch vor allem von Schulklassen (Führungen, Aktionen und Mitmachprogramme, Verpflegung, usw.), speziellen Formaten für Vor- und Grundschüler*innen bzw. für 16–18-Jährige sowie die Bereitstellung umfassender Materialien für die Vor- und Nachbereitung im Unterricht. Ein Blick auf grenzüberschreitende Welterbestätten bestätigt die Herausforderung, grenzübergreifende Vermittlungsprogramme und -projekte zu entwickeln und vor allem zu etablieren.

Fazit im Hinblick auf die Entwicklung von Vermittlungsangeboten in der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří:

- Entwicklung und Etablierung von langfristigen Kooperationen zwischen Schulen und Welterbe-Standorten;
- Fortsetzung der Durchführung von Lehrerfortbildungen zum Welterbe und zu UNESCO relevanten Themen;
- Entwicklung von Unterrichtsmaterialien im Hinblick auf die Verankerung der Welterbe-Vermittlung in die Schul-Curricula;
- Entwicklung von Angeboten im außerschulischen Bereich;
- Entwicklung von grenzübergreifenden Angeboten und Formaten unter Berücksichtigung der damit verbundenen Herausforderungen

V průběhu výzkumu byla zřejmá tendence k rozvoji celodenních nabídek s odpovídající infrastrukturou pro návštěvy zejména školních tříd (prohlídky s průvodcem, aktivity a praktické programy, zaopatření atd.), speciálních formátů pro žáky předškolních a základních škol a pro 16–18 leté, jakož i poskytování komplexních materiálů pro přípravu a sledování při vyučování. Pohled na přeshraniční místa světového dědictví potvrzuje výzvu rozvoje a především vytváření přeshraničních vzdělávacích programů a projektů.

Souhrn týkající se vývoje nabídek mediace v hornickém regionu Erzgebirge/Krušnohoří:

- Rozvoj a navázání dlouhodobé spolupráce mezi školami a památkami světového dědictví;
- Pokračování dalšího vzdělávání učitelů o světovém dědictví a tématech souvisejících s UNESCO;
- Vypracování učebních materiálů s cílem zakotvit výuku světového dědictví do školních osnov;
- Rozvoj nabídek v mimoškolní oblasti;
- Rozvoj přeshraničních nabídek a formátů s přihlédnutím k souvisejícím výzvám

4 Welterbe-Vermittlung in der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří

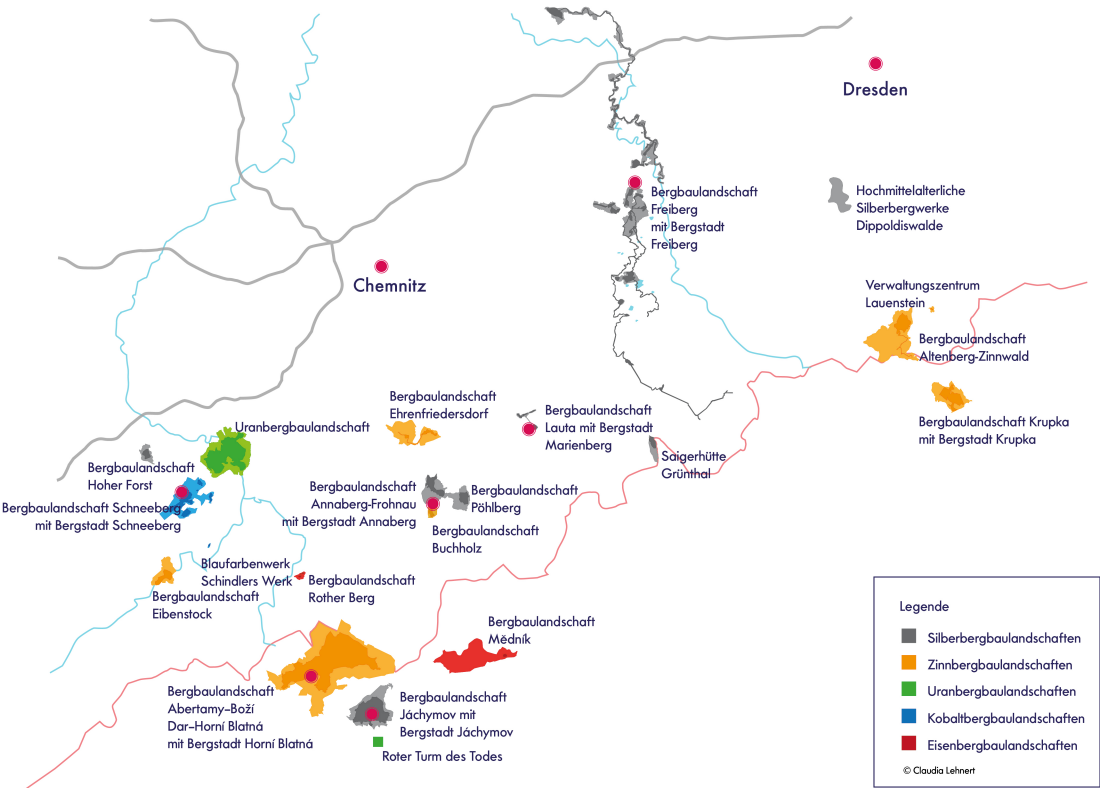
4.1 Das UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří

22 Bestandteile – zwei Länder – ein Erbe: Nur in der Verbindung aller 22 Bestandteile liegt der außergewöhnliche universelle Wert der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří begründet.

Die Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří setzt sich aus 22 Bestandteilen zusammen. 17 Bestandteile befinden sich auf sächsischer Seite und fünf Bestandteile auf tschechischer Seite. Die Welterbe-Kulturlandschaft umfasst fünf

kennzeichnenden Erzbergbaulandschaften, die das Erscheinungsbild der Montanregion bis heute charakterisieren:

- Bergbaulandschaften des Silberbergbaus des 12. bis 20. Jahrhunderts
- Bergbaulandschaften des Zinnbergbaus des 14. bis 20. Jahrhunderts
- Bergbaulandschaften des Kobaltbergbaus des 16. bis 18. Jahrhunderts
- Bergbaulandschaften des Eisenbergbaus des 14. bis 19. Jahrhunderts
- Bergbaulandschaften des Uranbergbaus vom 19. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts

Welterbe-Bestandteile: Die Welterbe-Bestandteile (bzw. Erzbergbaulandschaften) umfassen größere landschaftliche Einheiten, die kulturelle, funktionale, soziale und administrative Zusammenhänge sowie das Zusammenspiel innerhalb und zwischen den Bergbaugebieten darstellen. Die verschiede-

nen Erzbergbaulandschaften ermöglichen einen umfassenden Einblick in den Abbau und die Verarbeitung der bedeutendsten Rohstoffe. Sie belegen die Bergbautechnologien der verschiedenen Bergbauperioden bis zur Schließung der Bergwerke um 1990. Die ausgewählten Bergbaulandschaften repräsentieren die Bedeutung der Region aus glo-

4 Zprostředkování světového dědictví v hornické oblasti Erzgebirge/Krušnohoří

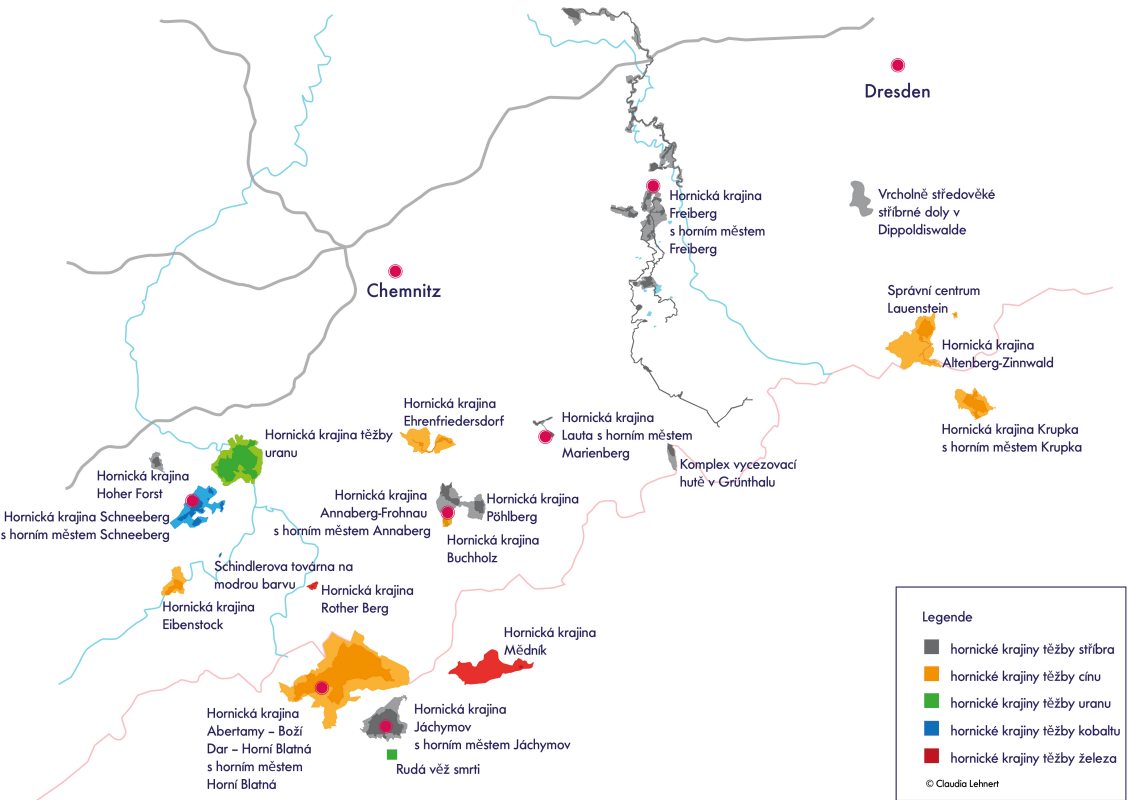
4.1 Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří

Výjimečnou světovou hodnotu Hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří lze posuzovat pouze v kombinaci všech 22 součástí této památky světového kulturního dědictví.

Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří se skládá z 22 součástí (komponent), z nichž 17 je na saské straně a pět na české straně pohorí. Každou z těchto 22 součástí lze přitom přiřadit k jedné z pěti krajinných oblastí těžby

rud, které dodnes charakterizují vzhled krušnohorského hornického regionu. Jde o:

- hornické krajiny těžby stříbra od 12. do 20. století,
- hornické krajiny těžby cínu od 14. do 20. století,
- hornické krajiny těžby kobaltu od 16. do 18. století,
- hornické krajiny těžby železa od 14. do 19. století,
- hornické krajiny těžby uranu od 19. do konce 20. století.

Součásti (komponenty) světového dědictví, popřípadě krajiny těžby rud zahrnují větší krajinné celky, které spojují určité kulturní, funkční, sociální a administrativní vazby, a to jak uvnitř těchto součástí, tak i mezi jednotlivými součástmi navzájem. Jednotlivé hornické krajiny poskytují komplexní přehled o těžbě

a zpracování nejdůležitějších rudních surovin a dokládají použití různých technologií v různých těžebních obdobích až do uzavření dolů kolem roku 1990. Vybrané komponenty demonstrují význam regionu z globálního hlediska, jde o nejdůležitější oblasti těžby rud v různých obdobích sasko-českého hornictví. Společně tyto součásti svědčí o všech význam-

baler Sicht, die wichtigsten Erzbergbaugebiete und Epochen des sächsisch-böhmischen Erzbergbaus. Gemeinsam bezeugen sie alle wichtigen Meilensteine in der Geschichte sowie die Dynamik einer grenzübergreifenden Bergbauregion. Jeder Bestandteil beinhaltet verschiedene, mit dem Montanwesen in Verbindung stehende kennzeichnende Elemente bzw. Welterbe-Standorte.

Welterbe-Standorte: Jede Landschaft beinhaltet bedeutende, mit dem Bergbau in Verbindung stehende Denkmale und landschaftliche Merkmale (kennzeichnende Elemente) wie Bergwerke, Aufbereitungsanlagen, Wassermanagementsysteme, Halden und Pingen oder Bergstädte. Sie tragen wesentlich zum Verständnis der Landschaften bei und sind die zentralen „Vermittler“ des außergewöhnlichen universellen Wertes.

4.2 Grundlage für die Vermittlungsarbeit – der außergewöhnliche universelle Wert

Welterbe heißt, eine Bedeutung für die gesamte Menschheit zu haben und von außergewöhnlicher Bedeutung im globalen Kontext zu sein. Entscheidend ist daher der Nachweis über eine internationale Vergleichsstudie, die die herausragenden Merkmale und Werte, die den Charakter und die Bedeutung des Welterbes ausmachen, darstellen. Dabei muss sich der herausragende Wert in seiner Begründung an den Welterbekriterien orientieren. Die vom Welterbekomitee mit der Eintragung auf die Welterbeliste beschlossene Erklärung zum außergewöhnlichen universellen Wert (OUV) bildet die Grundlage für den Schutz und die Erhaltung sowie die Vermittlung von Welterbestätten.

Der außergewöhnliche universelle Wert (OUV) des UNESCO-Welterbes Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří:

Der außergewöhnliche Rohstoffreichtum des Erzgebirges war ausschlaggebend für eine 800-jährige, auf dem Montanwesen beruhende Entwicklung der gesamten Region. Vom 12. bis in das 20. Jahrhundert hinein war der Bergbau die dominierende Wirtschaftsform und prägte die Herausbildung der heutigen Kul-

turlandschaft entscheidend. Die reichen Funde von Silber, Zinn, Kobalt und Uran wurden zum Wegbereiter für herausragende wissenschaftliche Errungenschaften, wegweisenden Innovationen im Bergbau und Hüttenwesen sowie der Herausbildung eines Ausbildungssystems und einer Bergbauverwaltung, die die Entwicklungen in anderen Bergbauregionen weltweit maßgeblich prägten.

Kriterium (ii): Die Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří ist ein außergewöhnliches Zeugnis für die herausragende Rolle und den bedeutenden globalen Einfluss, den das sächsisch-böhmische Erzgebirge als Zentrum für technologische und wissenschaftliche Innovationen von der Renaissance bis in die Neuzeit spielte. Bedeutend mit dem Bergbau in Verbindung stehende Errungenschaften gingen aus der Region hervor, wurden erfolgreich weitergegeben oder beeinflussten die Entwicklungen in anderen Bergbau-regionen. Der rege internationale Austausch und der Wissenstransfer zeigen sich besonders anhand der Entwicklung eines bergmännischen Ausbildungssystems sowie an der kontinuierlichen Wanderbewegung erzgebirgischer Bergleute in andere Bergbau-regionen weltweit.

Kriterium (iii): Die Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří ist ein außergewöhnliches Zeugnis der weitreichenden Einflüsse des Bergbaus auf alle gesellschaftlichen Bereiche, die auch die immaterielle Dimension von lebendigen Traditionen, Ideen und Vorstellungen der erzgebirgischen Kultur verdeutlichen. Die Organisation und die hierarchische Verwaltung des erzgebirgischen Bergbaus sind grundlegend für das Verständnis der Bergbautraditionen. Der staatlich-kontrollierte Bergbau beeinflusste nachfolgend das ökonomische, rechtliche, administrative und soziale System des Bergbaus in allen Bergbauregionen Kontinentaleuropas.

Kriterium (iv): Die Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří repräsentiert eine zusammenhängende Bergbaulandschaft, deren Wirtschaft vom 12. bis ins 20. Jahrhundert maßgeblich vom Bergbau geprägt wurde. Gut erhaltene Abbaue, technologische Ensem-

ných milnících v dějinách přeshraničního hornického regionu a o dynamice jeho vývoje. Každá součást obsahuje různé charakteristické prvky, respektive s hornictvím spojené památky světového dědictví.

Elementy a objekty světového dědictví: Každá krajina obsahuje významné, s hornictvím spojené památky a charakteristické krajinné prvky, jako jsou doly, místa úpravy a zpracování rud, vodohospodářské systémy, pásma odvalů a pinek nebo horní města. Ty přispívají k pochopení krajiny a jsou ústředními „zprostředkovateli“ výjimečné světové hodnoty.

4.2 Základ pro mediační práce – mimořádná univerzální hodnota

Světové dědictví znamená mít význam pro celé lidstvo a mít mimořádný význam v globálním kontextu. Je proto zásadní poskytnout důkazy o mezinárodní srovnávací studii, která ukazuje jedinečné vlastnosti a hodnoty, které definují charakter a význam světového dědictví. Výjimečná hodnota musí být ve svém odůvodnění založena na kritériích světového dědictví. Prohlášení o výjimečné univerzální hodnotě (OUV) vyřešené Výborem pro světové dědictví zápisem na seznam světového dědictví tvoří základ pro ochranu, zachování a zprostředkování památek světového dědictví.

Výjimečná univerzální hodnota (OUV) světového dědictví UNESCO hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří:

Mimořádné bohatství surovin v Krušných horách bylo rozhodující pro 800 letý rozvoj celého regionu založeného na těžebním průmyslu. Od 12. do 20. století byla těžba dominantní formou hospodářství a měla rozhodující vliv na vývoj dnešní kulturní krajiny. Bohaté nálezy stříbra, cínu, kobaltu a uranu připravily půdu pro vynikající vědecké úspěchy, průkopnické inovace v hornictví a metalurgii, stejně jako vytvoření vzdělávacího systému a těžební správy, které významně formovaly vývoj v jiných hornických oblastech po celém světě.

Kritérium (ii): Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří podává mimořádné svědectví o mimořádné roli a významném globálním vli-

vu, který sasko-české Krušné hory hrály jako centrum technologických a vědeckých inovací od renesance po moderní dobu. Významné, s těžbou spojené úspěchy, vyplynuly z regionu a byly úspěšně přeneseny nebo ovlivnily vývoj v jiných těžebních regionech. Hojná mezinárodní výměna a přenos znalostí se projevují zejména ve vývoji systému těžařského výcviku a neustálé migraci horníků z Krušných hor do dalších těžebních oblastí po celém světě.

Kritérium (iii): Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří podává mimořádné svědectví o dalekosáhlých vlivech těžby na všechny oblasti společnosti, které rovněž ilustrují nehmotnou dimenzi živých tradic, myšlenek a koncepcí Krušnohoří. Organizace a hierarchické řízení těžby v Krušných horách jsou základem pochopení hornických tradic. Státem kontrolovaná těžba následně ovlivnila ekonomický, právní, správní a sociální systém těžby ve všech těžebních oblastech kontinentální Evropy.

Kritérium (iv): Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří představuje ucelenou hornickou krajinu, jejíž ekonomika byla výrazně ovlivněna těžbou od 12. do 20. století. Zachovalé lomy, technologické celky a krajinné prvky svědčí o všech známých důležitých technologiích těžby a zpracování od pozdního středověku po moderní dobu, stejně jako o vývoji rozsáhlých a sofistikovaných vodohospodářských systémů nad a pod zemí. Těžba vedla k nebývalému rozvoji husté sídelní struktury jak v údolích, tak ve velmi vysokých horských oblastech, které úzce souvisejí s okolní hornickou krajinou.

bles und Landschaftsmerkmale zeugen von allen bekannten wichtigen Gewinnungs- und Aufbereitungstechnologien vom Spätmittelalter bis zur Neuzeit sowie von der Entwicklung umfangreicher, anspruchsvoller Wasserwirtschaftssysteme über und unter Tage. Die Bergbauaktivitäten führten zu einer beispiellosen Entwicklung einer dichten Siedlungsstruktur sowohl in den Tälern als auch in sehr hohen Berglagen, die eine enge Verbindung zu den umliegenden Bergbaulandschaften aufweisen.

4.3 Das Bildungspotential

Die einzigartigen Besonderheiten der Montanregion im weltweiten Vergleich, lassen sich am besten vor Ort entdecken und erleben. Neben der originalen Begegnung mit authentischen historischen Stätten bieten die außerschulischen Lernorte der Montanregion auch vielfältige regionale, interkulturelle und internationale Bezüge. Durch ihre globale Aussagekraft eignen sie sich hervorragend, um die Bedeutung der Montanregion und darüber hinaus des Welterbes allgemein zu vermitteln.

Die außerschulischen Lernorte in der Montanregion sind lebendige Orte der Begegnung, des interkulturellen Austausches und der Wissensvermittlung. Sie stehen nicht nur für die Leistungen der Bergleute in der Vergangenheit und die herausragende weltweite Bedeutung der Region. Sie zeigen auch den unermüdlichen Einsatz der Menschen vor Ort, über viele Jahrzehnte dieses bedeutende historische Erbe zu bewahren. Deshalb sind sie

ein guter Ausgangspunkt, um demokratische Mitbestimmung, Partizipation und Verantwortungsübernahme auf lokaler Ebene kennenzulernen. Junge Menschen können hier ehrenamtliche Akteure und Netzwerke der Region kennenlernen und Verantwortungsübernahme ganz praktisch erleben und ausprobieren. Sie können sich mit Maßnahmen, Verpflichtungen und Herausforderungen die mit dem Schutz und Erhalt des montanen Erbes verbunden sind, auseinandersetzen. Und wer sich in jungen Jahren engagiert, übernimmt oft auch als Erwachsener Verantwortung und bringt sich aktiv in die Gestaltung der Region und des kulturellen Erbes ein.

Deshalb soll die Montanregion auch zukünftig noch mehr in den Mittelpunkt der Bildungsarbeit gestellt und Bildungsangebote für alle Altersgruppen entwickelt werden, um junge Menschen im Erzgebirge für ihr Erbe zu gewinnen. So wird der Schutz des grenzüberschreitenden Bergbauerbes in Zukunft gesichert und die Region nachhaltig gestärkt.

Denn Vermittlungsprogramme für junge Menschen:

- erhöhen die Anerkennung von Freiwilligenarbeit und steigern das Interesse an der lokalen Jugendgemeinschaft,
- fördern den Dialog und die Zusammenarbeit zwischen lokalen Interessengruppen und Behörden,
- binden aktiv junge Menschen in den Schutz und Erhalt sowie in die Vermittlung der Welterbestätte ein,
- steigern das Bewusstsein und die Unterstützung der lokalen Bevölkerung für ihr gemeinsames Bergbauerbe.

Das Bildungspotential der Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří ist groß, weil:

- die Montanregion eine große Vielzahl an baulichen Sachzeugen in Verbindung mit immateriellen Traditionen besitzt, und das sowohl über als auch unter Tage;
- an den zahlreichen authentischen Lernorten Themen aus dem Schulunterricht lokal erlebt und mit allen Sinnen entdeckt werden können;
- das montane Erbe thematische Anknüpfungspunkte für eine Vielzahl von Themen bietet und Kultur, Natur, Technik und Geschichte miteinander verbindet;
- die grenzüberschreitende Welterbestätte eine Plattform für den interkulturellen Austausch bietet.

4.3 Potenciál vzdělávání

Jedinečné zvláštnosti těžební oblasti v celosvětovém srovnání lze nejlépe objevit a prožít na místě. Kromě původního setkání s autentickými historickými místy nabízejí mimoškolní vzdělávací lokality v těžebním regionu také různé regionální, mezikulturní a mezinárodní reference. Díky své globální expresivitě je vynikající k vyjádření důležitosti těžební oblasti obecně nad rámec světového dědictví. Místa mimoškolního vzdělávání v hornické oblasti jsou živá místa setkávání, mezikulturní výměny a přenosu znalostí. Stojí nejen za úspěchy horníků v minulosti a vynikajícím globálním významem regionu. Ukazují také neúnavné úsilí místních obyvatel o zachování tohoto důležitého historického odkazu po mnoho desetiletí. Proto jsou dobrým výchozím bodem pro poznání demokratického spolurozhodování, účasti a přijetí odpovědnosti na lokální úrovni. Mladí lidé mohou poznat dobrovolnické subjekty a sítě v regionu a zažít a vyzkoušet převzetí odpovědnosti v praxi. Mohou se vypořádat s opatřeními, povinnostmi a výzvami spojenými s ochranou a uchováním hornického dědictví. A kdo se zapojí v mladém věku, často přebírá odpovědnost jako dospělí a aktivně se podílí na formování regionu a kulturního dědictví.

Z tohoto důvodu by měl být v budoucnu hornický region ještě více středem vzdělávací práce a měly by být vytvořeny nabídky vzdělávání pro všechny věkové skupiny, tak, aby získaly mladé lidi v Krušných horách pro jejich dědictví. Tímto způsobem bude v budoucnu zajištěna ochrana přeshraničního důlního dědictví a region bude udržitelně posilován.

Protože programy zprostředkování pro mladé lidi:

- Zvyšují uznání dobrovolnictví a zájem o místní komunitu mládeže,
- podporují dialog a spolupráci mezi místními zúčastněnými stranami a úřady,
- aktivně zapojují mladé lidi do ochrany, zachování a zprostředkování místa světového dědictví,
- zvyšují povědomí a podporu místního obyvatelstva pro jejich společné hornické dědictví.

Vzdělávací potenciál hornické oblasti Erzgebirge/Krušnohoří je velký, protože:

- Hornická oblast má v souvislosti s nehmotnými tradicemi velké množství architektonických objektů, a to jak nad, tak pod zemí;
- v mnohých autentických výukových lokalitách lze témata ze školních lekcí zažít lokálně a objevit je všemi smysly;
- hornické dědictví nabízí tematické styčné body pro značný počet témat a spojuje kulturu, přírodu, technologii a historii;
- přeshraniční místa světového dědictví nabízí platformu pro mezikulturní výměnu.

4.4 Vermittlungsangebote für junge Menschen

Im Rahmen des EU-Projektes „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ wurden Befragungen in den Museen und im Montanerbe aktiven Vereinen durchgeführt, die einen Überblick der vorhandenen Vermittlungsangebote sowie Strukturen, Problemfelder, Finanzierungen usw. geben sollen. Die Befragungen fanden über einen Fragebogen im Zuge von Vor-Ort-Besuchen statt. Unterstützend wurde eine ältere Erhebung der Kulturräum Erzgebirge-Mittelsachsen – Netzwerkstelle Kulturelle Bildung und der AG Bildung und Vermittlung des Welterbe-Managements herangezogen (2016).

Der Fragebogen umfasste im ersten Teil allgemeine Fragen zum Objekt, der Vereinsstruktur und den Gegebenheiten vor Ort, soweit sie für die Vermittlungsarbeit relevant sind. Insgesamt gibt es Ergebnisse und Rückmeldungen von 16 Museen, dem Sächsischen Staatsarchiv Bergarchiv Freiberg, sieben Vereinen und ihren Schau- und Besucherbergwerken.

Grundsätzlich liegen bei allen Welterbe-Standorten positive Voraussetzungen für die Welterbe-Vermittlung, insbesondere für Kinder und Jugendliche, vor:

- sehr viel Engagement und Eigenleistung der Akteure
- großes Interesse an der Vermittlung für junge Menschen
- in allen Einrichtungen gibt es Angebote speziell für Kinder und Jugendliche (teilweise auch für Vorschüler*innen)
- sehr flexibel auf Anfragen von verschiedensten Besuchergruppen, bei Bedarf auch neue thematische Führungen möglich
- großes Interesse an langfristigen Kooperationen mit Schulen
- Material zur Vor- und Nachbereitung für Lehrkräfte teilweise vorhanden

Auch bestehende Angebote in der Montanregion zeigen vielfältige Vermittlungsprogramme und -formate. So zum Beispiel:

- Führungen mit museumspädagogischem Begleitprogramm (auch immaterielle Themen wie Sagen/Mythen, Bergmusik und Brauchtum/Traditionen werden berücksichtigt)
- Thematische, geführte Wanderungen
- Kindergeburtstage, Zuckertütenfeste, Raumvermietungen für Veranstaltungen
- Ferienprogramme und Ganztagsangebote

Im Ergebnis kann festgehalten werden, dass die Museen und Vereine nach 1990 mit sehr viel Engagement und Eigenleistung sowohl für den baulichen Erhalt der Objekte als auch in der Vermittlungsarbeit des montanhistorischen Erbes sehr viel geleistet haben. In allen Einrichtungen und Vereinen gibt es Angebote speziell für Kinder und Jugendliche. Teilweise werden sogar Vorschulkinder in die Vermittlung mit einbezogen.

Im Rahmen des EU-Projektes „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ erfolgte die Umsetzung von zehn Schulprojekten und acht Lehrerfortbildungen zu Welterbe-Themen. Und auch hier sehen wir sehr gute Voraussetzungen für die Fortführung und Intensivierung der Entwicklung und Durchführung.

Schulprojekte eignen sich besonders gut, um das Thema Welterbe Montanregion ganzheitlich zu behandeln. Sie sind fächerübergreifend, verbinden Theorie und Praxis und Lernen im Klassenzimmer mit dem Besuch außerschulischer Lernorte. Gemeinsam mit Lehrer*innen und den Vermittlungsakteuren vor Ort wurden Projekte zu Welterbe-Themen mit Grund-, Ober- und Berufsbildenden Schulen sowie Gymnasien mit unterschiedlicher Projektlänge entwickelt und umgesetzt.

Lehrerfortbildungen unterstützen Pädagog*innen darin, das Thema Welterbe Montanregion im Schulunterricht zu verankern. Hier werden Inhalte, Formate und Methoden der Welterbe-Bildung vermittelt und diskutiert. Außerdem eignen sich Fortbildungen gut, um die außerschulischen Lernorte und die

4.4 Nabídky zprostředkování pro mladé lidi

V rámci projektu EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ byly provedeny průzkumy v muzeích a sdruženích působících v hornickém dědictví, které mají poskytnout přehled o stávajících nabídkách zprostředkování i strukturách, problémových oblastech, financování atd. Dotazování probíhalo na místě prostřednictvím dotazníku v průběhu návštěv. Jako podpora byl použit starší průzkum kulturní oblasti Krušné hory – Střední Sasko – síťové centrum pro kulturní vzdělávání a AG vzdělávání a zprostředkování správy světového dědictví (2016).

První část dotazníku obsahovala obecné otázky týkající se majetku, struktury sdružení a místních podmínek, relevantních pro mediální práce. Celkově existují výsledky a zpětná vazba od 16 muzeí, saského státního archivu Bergarchiv Freiberg, sedmi sdružení a jejich výstavních a pro návštěvy určených dolů.

V zásadě mají všechna místa světového dědictví kladné požadavky na zprostředkování světového dědictví, zejména u dětí a mladých lidí:

- Mnoho odhodlání a osobní příspěvek od aktérů
- Velký zájem o mediaci pro mladé lidi
- Ve všech zařízeních existují speciální nabídky pro děti a mládež (někdy i pro předškoláky/předškoláčky)
- Velmi flexibilní v reakci na požadavky široké škály skupin návštěvníků, v případě potřeby jsou také možné nové tematické prohlídky
- Velký zájem o dlouhodobou spolupráci se školami
- Částečně k dispozici materiál pro přípravu a následné práce pro učitele

Také stávající nabídky v hornické oblasti ukazují širokou škálu vzdělávacích programů a formátů. Například:

- Prohlídky s muzejně pedagogickým doprovodným programem (včetně duchovních témat, jako jsou legendy / mýty, hornická hudba a zvyky / tradice)

- Tematické prohlídky s výkladem
- Narozeniny dětí
- Oslavy cukrových kornoutů, pronájem místností pro různé akce
- Prázdninové programy a celodenní nabídky

Ve výsledku lze konstatovat, že po roce 1990 vynaložila muzea a sdružení velké úsilí s obrovským nasazením a osobním vkladem, a to jak při strukturální ochraně objektů, tak při zprostředkování hornického dědictví. Všechna zařízení a kluby mají speciální nabídky pro děti a mládež. V některých případech jsou do umístění zahrnuty i děti předškolního věku.

V rámci projektu EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ vzniklo deset školních projektů a osm vzdělávacích kurzů pro učitele, kurzy byly zaměřeny na témata světového dědictví. I zde vidíme velmi dobré podmínky pro pokračování a intenzifikaci vývoje a realizace.

Školní projekty jsou obzvláště vhodné pro holistické řešení tématu hornické oblasti světového dědictví. Jsou interdisciplinární, kombinují teorii a praxi a výuku ve třídě s návštěvou mimoškolních studijních míst. Spolu s učiteli a mediátory na místě byly vyvinuty a realizovány projekty na témata světového dědictví se základními, středními a odbornými školami i gymnázii s různou délkou projektu.

Kurzy dalšího vzdělávání pro učitele podporují pedagogy při začleňování předmětu hornické oblasti světového dědictví do školních hodin. Obsah, formát a metody výuky světového dědictví jsou zde uvedeny a diskutovány. Kromě toho jsou vhodné další vzdělávací kurzy pro poznávání mimoškolních vzdělávacích míst a místních aktérů a pro společný rozvoj projektů a navazování spolupráce. Tak byla sdružení / muzea zapojena do státních vzdělávacích kurzů pro učitele prostřednictvím praktických veletrhů a do městských nebo školních interních akcí prostřednictvím prezentací. Obzvláště praktické veletrhy jsou vhodné pro vytváření sítí s pedagogy a plánování spolupráce se školami.

Akteure vor Ort kennenzulernen und gemeinsam Projekte zu entwickeln und Kooperationen aufzubauen. So wurden bei staatlichen Lehrerfortbildungen über Mitmachmessen und bei städtischen bzw. schulinternen Veranstaltungen über Präsentationen die Vereine/Museen einbezogen. Insbesondere die Mitmachmessen eignen sich für das Netzwerken mit Pädagog*innen und die Planung von Kooperationen mit Schulen.

Seitens der Pädagog*innen gibt es ein großes Interesse, die Montanregion in den Unterricht einzubeziehen und die zahlreichen außerschulischen Lernorte bieten eine beliebte praktisch-orientierte Alternative zum Schulunterricht.

Erste grenzüberschreitende Projekte mit jungen Menschen wurden ebenfalls schon erfolgreich umgesetzt wurden. Hierzu gehört unter anderem das Projekt „Grenzübergreifendes europäisches Welterbe – ein Thema für UNESCO-Projektschulen“, bei dem in binationalen Workshops gemeinsam mit Schüler*innen und Lehrer*innen die gemeinsame Geschichte beispielhaft an den beiden sächsischen Welterbestätten – die deutsch-tschechische Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří und derdeutsch-polnische Muskauer Park/Park Mużakowski – erforscht, Themen und Fragestellungen entwickelt und in Lernmaterialien aufbereitet wurden.²⁵

4.5 Handlungsbedarf

Im Rahmen der Befragungen der mit der Vermittlung zuständigen Vereine und Museen sowie im Austausch mit Pädagog*innen im Rahmen der Schulprojekte und Lehrerfortbildungen zeigen sich einige Herausforderungen, denen es zu begegnen gilt. Insbesondere Vereine – im Speziellen die ehrenamtlichen Vereine – stehen im Zuge der Konzeption neuer Angebote speziell für Kinder und Jugendliche vor großen Herausforderungen, die einen Handlungsbedarf benötigen:

- **Finanzielle Ressourcen**
 - Honorarkosten für zusätzliche Vermittlungsangebote (Führungen, Tagesangebote, Aktionsprogramme, langfristige Projektbetreuung, usw.)

- Kosten für Öffentlichkeitsarbeit (Flyer, Broschüren, Plakate, usw.)
- Kosten für Vermittlungsmaterialien (Audio-Guides, Mehrsprachigkeit, Materialien zur Vor- und Nachbereitung für Schulen, usw.)
- **Personelle Ressourcen**
 - oftmals wenige aktive Vereinsmitglieder*innen
 - Einbindung von berufstätigen Vereinsmitglieder*innen insbesondere für Schulprojekte schwierig
 - Bedarf an Unterstützung bei der Umsetzung von mehrsprachigen Materialien
- **Infrastruktur**
 - teilweise keine ÖPNV-Anbindung
 - Förderungen für Schulexkursionen landkreisabhängig und oftmals auch nur für Exkursion innerhalb des Landkreises

Im Hinblick auf die Fortführung von Schulprojekten und Lehrerfortbildungen sind folgende Punkte zu berücksichtigen:

- Oftmals geringes Vorwissen zum Welterbe und der Montanregion (auch was an den einzelnen Lernorten im Welterbekontext entdeckt und erlebt werden kann);
- Wunsch nach Informationen und Arbeitsmaterialien zur Vor- und Nachbereitung im Unterricht und vor Ort für Pädagog*innen aber auch für (Vor-)Schüler*innen;
- Bedarf an zentraler Plattform zur Bündelung aller Angebote – vor allem ready-o-use-Paketen – und von Fördermöglichkeiten.

Die im Rahmen des EU-Projektes erstellte Broschüre zum UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří setzt hier einen ersten Schritt, die Montanregion den Pädagog*innen und Schüler*innen und ihr Bildungspotential zu präsentieren. Neben dem Aufzeigen von möglichen thematischen Anknüpfungspunkten gemäß dem sächsischen Lehrplan werden die außerschulischen Lernorte mit Kontakten vorgestellt.²⁶

Ze strany pedagogů je velký zájem o zahrnutí hornické oblasti do výuky a četné mimoškolní vzdělávací lokality nabízejí populární praktickou alternativu ke školním lekcím.

Úspěšně byly také realizovány první přeshraniční projekty s mladými lidmi. Patří sem projekt „Přeshraniční evropské světové dědictví – téma pro projektové školy UNESCO“, ve kterém se v rámci binačních workshopů se studenty a učiteli zkoumá společná historie dvou saských světových památek - německo-českého hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří a německo-polského Muskauerova parku / Park Mużakowski, témata a otázky byly vyvinuty a zpracovány v učebních materiálech.⁵²

4.5 Potřeba akce

V rámci průzkumů souvisejících se sdruženími a muzei odpovědnými za mediaci, jakož i při výměně názorů s pedagogy v rámci školních projektů a vzdělávání učitelů, se objevují některé výzvy, které je třeba vyřešit. Zejména sdružení – speciálně dobrovolná sdružení – čelí velkým výzvám při vytváření nových nabídek, zejména pro děti a mladé lidi, kteří potřebují akci:

- **Finanční zdroje**
 - Honoráře za další nabídky zprostředkování (prohlídky s průvodcem, denní nabídky, akční programy, dlouhodobá podpora projektů atd.)
 - Náklady na styk s veřejností (letáky, brožury, plakáty atd.)
 - Náklady na učební materiály (zvukové průvodce, mnohojazyčnost, materiály pro přípravu a následné práce pro školy atd.)
- **Lidské zdroje**
 - často málo aktivních členů klubu
 - zapojení členů pracujících sdružení je obtížné, zejména u školních projektů
 - potřeba podpory při implementaci vícejazyčných materiálů
- **Infrastruktura**
 - částečně bez dosahu veřejné dopravy
 - financování školních exkurzí podle okresu a často pouze exkurzí v rámci okresu

S ohledem na pokračování školních projektů a kurzů odborné přípravy učitelů, je třeba vzít v úvahu následující body:

- Často málo předchozích znalostí o světovém dědictví a hornické oblasti (včetně toho, co lze objevit a zažít na jednotlivých vzdělávacích místech v kontextu světového dědictví);
- Touha po informacích a pracovních materiálech pro přípravu a následnou práci ve třídě a na místě pro učitele, ale také pro (před) studenty;
- Potřeba centrální platformy sdružující všechny nabídky – zejména ready-o-use-balíčky (připravené k použití) – a příležitosti k financování.

V rámci projektu EU vytvořená brožura o světovém dědictví UNESCO hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří, představuje první krok k představení těžební oblasti a jejího vzdělávacího potenciálu pedagogům/pedagožkám a studentům/studentkám. Kromě zobrazení možných tematických kontaktních míst v souladu se saským kurikulem, jsou mimoškolní vzdělávací místa prezentována s kontakty.⁵³

4.6 Handlungsempfehlungen

Als Resümee können zusammenfassend Anregungen für die Entwicklung von Vermittlungsangeboten in der Montanregion gegeben werden.

Hinsichtlich der dezentralen Struktur der Montanregion bedarf es vor allem eines einheitlichen Auftrittes (Dachmarke), die das grenzüberschreitende Welterbe als eins präsentiert. Entsprechende Vermittlungsangebote können dies verdeutlichen und unterstützen:

- Öffentlichkeitsarbeit und „Sichtbarmachung“ des montanen Erbes und der Vermittlungsangebote über eine Plattform (web 2.0 mit social media)
- Entwicklung einer mobilen Ausstellung (Welterbe-Bus) zur Vermittlung des montanen Erbes an Bildungseinrichtungen (Schulen, Volkshochschulen, Kitas, Veranstaltungen, usw.)
- Entwicklung von Routenkonzepten (Erlebnisswanderungen, Geocaching, Rätsel-Rallies)

Empfehlungen für formale (schulische) Vermittlungsformate

Für langfristige Kooperationen mit (Vor-)Schulen sollte der Schwerpunkt neben der Fortführung der Schulprojekte und Lehrerfortbildung vor allem auf der mit Pädagog*innen gemeinsamen Erarbeitung von Materialien für die Einbindung des Themas Welterbe in den Unterricht liegen, um eine nachhaltige Nutzung gewährleisten zu können. Zudem zeigte sich der Bedarf EINER Plattform zur Präsentation aller für Schulen relevanter Informationen, Unterlagen, Angeboten und vor allem Fördermöglichkeiten.

Empfehlungen:

- Fortführung und Weiterentwicklung von etablierten Schulprojekten und Entwicklung langfristiger Kooperationen (Lehrerfortbildungen, grenzübergreifendes Schulprojekt „Montane Wissenswelten“)
- Entwicklung von unterrichtsbezogenen Materialien zur Vor- und Nachbereitung welterberelevanter Themen im Unterricht

(fächerübergreifend, projektbezogen und standortübergreifend)

- Entwicklung eines „Welterbe-Koffers“ als mobiles Informationszentrum im Kleinformat mit Handreichungen, Arbeitsblättern, Hintergrundinformationen und Objekten zum Anfassen (Erze, Werkzeuge der Bergleute, usw.)
- Entwicklung von Ganztagsangeboten an Welterbe-Standorten und Planungshilfen für Klassenfahrten (Pakete zu Welterbe-Themen mit Vermittlungsangeboten, Übernachtungsmöglichkeiten, ergänzenden Kulturangeboten, Fördermöglichkeiten)
- Plattform zur Bündelung aller Vermittlungsangebote und Fördermöglichkeiten mit Materialien zur Vor- und Nachbereitung, Lehrerhandreichungen, Arbeitsblättern, Anleitungen für Rollenspiele, Präsentationen von Schulprojekten und Wettbewerben
- Bündelung und Präsentation von Fördermöglichkeiten sowie Förderprogrammen in Kooperation von Schulen und außerschulischen Lernorten bzw. weiteren Institutionen (u. a. „denkmal aktiv“, „PEGASUS“, „Kultur macht stark!“)

Empfehlungen für non-formale (außer-schulische) Vermittlungsformate

Mit Blick auf die Vermittlungsangebote anderer Welterbestätten wird deutlich, dass Angebote für Kinder und Jugendliche außerhalb der Schule essenziell sind. Über dieses Engagement besteht für Vereine die Chance der aktiven Nachwuchsarbeit und über die jungen Menschen als Multiplikatoren erfolgt zusätzlich die Einbindung der lokalen Bevölkerung, womit wesentlich zur Identifikation mit dem eigenen Erbe, und damit verbunden der Schutz und Erhalt der Welterbestätte beigetragen werden kann.

Empfehlungen:

- Einführung von Kinder-Clubs bzw. Ganztagsangeboten an Welterbe-Standorten
- Einführung von Familientagen, Kindergeburtstagen und generationsübergreifenden Angeboten (z. B. Opa-Oma-Tag)

4.6 Doporučení k akci

Jako shrnutí lze uvést návrhy na rozvoj nabídek zprostředkování v hornickém regionu.

Co se týče decentralizované struktury hornického regionu, je zapotřebí především jednotný vzhled (zastřešující značka), který představuje přeshraniční světové dědictví jako jeden celek. Odpovídající nabídky zprostředkování / mediace to mohou objasnit a podpořit:

- Práce s veřejností a „zviditelnění hornického dědictví“ a nabídky zprostředkování prostřednictvím platformy (web 2.0 se sociálními médii)
- Vývoj mobilní výstavy (Autobus světového dědictví), která má předat hornické dědictví vzdělávacím institucím (školám, centřům pro vzdělávání dospělých, centřům denní péče, akcím atd.)
- Vypracování konceptů tras (dobrodružné trasy, geocaching, puzzle-hádky)

Doporučení pro formální (školní) formáty zprostředkování

U dlouhodobé spolupráce s předškolními vzdělávacími zařízeními a školami, by se měl klást důraz na pokračování školních projektů a vzdělávání učitelů, primárně na s pedagogy společném rozvoji materiálů pro integraci tématu světového dědictví do učeben, tak, aby byla zajištěna udržitelnost používání. Kromě toho byla potřeba, aby JEDNA platforma představovala všechny informace, dokumenty, nabídky a především možnosti financování týkající se škol.

Doporučení:

- Pokračování a další rozvoj zavedených školních projektů a rozvoj dlouhodobé spolupráce (vzdělávání učitelů, školní projekt „Montane Wissenswelten“ / Montane světy znalostí)
- Rozvoj materiálů souvisejících s lekci pro přípravu a následné zpracování témat týkajících se světového dědictví ve třídě (interdisciplinární, související s projektem a napříč místy)
- Rozvoj „kufříku světového dědictví“ jako mobilního informačního centra v malém formátu s letáky, pracovními listy, základ-

ními informacemi a předměty na dotek (rudy, nástroje horníků atd.)

- Rozvoj celodenních nabídek v lokalitách světového dědictví a plánovací pomůcky pro školní výlety (balíčky na témata světového dědictví s nabídkami vzdělávání, přenocování, další kulturní nabídky, možnosti financování)
- Platforma pro sdružování všech vzdělávacích nabídek a možností financování s materiály pro přípravu a sledování, podklady pro učitele, pracovní listy, pokyny pro hraní rolí, prezentace školních projektů a soutěže
- Sdružování a prezentace možností financování a programů financování ve spolupráci se školami a mimoškolními vzdělávacími místy nebo jinými institucemi (včetně „denkmal aktiv“/aktivní památník, „PEGASUS“, „Kultur macht stark!“ / Kultura posiluje!)

Doporučení pro neformální (mimoškolní) formáty zprostředkování

Při pohledu na vzdělávací nabídky jiných míst světového dědictví je zřejmé, že nabídky pro děti a mladé lidi mimo školu jsou zcela zásadní. Tímto závazkem vzniká příležitost pro kluby, aktivně pracovali s mladými lidmi coby multiplikátory, kteří zapojují také místní obyvatelstvo, což může významně přispět ke ztožnění se s jejich vlastním dědictvím a s tím spojenou ochranou a zachováním místa světového dědictví.

Doporučení:

- Zavedení dětských klubů a celodenních nabídek v lokalitách světového dědictví
- Zavedení rodinných dnů, narozenin dětí a mezigeneračních nabídek (např. Den dědy -babičky)
- Zavedení flexibilní dobrovolnické práce související s projektem k ochraně a údržbě míst světového dědictví (mimo jiné prostřednictvím pracovních úkolů i pro členy/členky mimo sdružení)
- Další školení pro děti a mladé lidi, určené k tomu, aby se z nich stali průvodci světo-

- Einführung von flexibler und projektbezogener Freiwilligenarbeit zum Schutz und Erhalt von Welterbe-Standorten (u. a. über Arbeitseinsätze auch für Nichtvereinsmitglieder*innen)
- Fortbildungen von Kindern und Jugendlichen zu Welterbe-Guides (kann auch in Kooperation mit Schulen bzw. GTA umgesetzt werden)
- Etablierung von Welterbe-Botschafter*innen (Jugendgruppen) mit Mitspracherechten auf Entscheidungsebene
- Angebote für Fortbildungsmöglichkeiten in traditionellen Handwerkstechniken vor Ort zum Erhalt des Erbes (Einbindung regionaler Handwerker*innen möglich)
- Einführung von Freiwilligen-Projekten zum Erhalt und zur Vermittlung des Welterbes (anknüpfend an die Projekte von European Heritage Volunteers)
- Einführung von Volkshochschulkursen
- Entwicklung von Angeboten für Senioren
- Bündelung und Präsentation von barrierefreien Angeboten sowie Entwicklung weiterer Angebote

Mit der Ernennung zum UNESCO-Welterbe bieten sich vielfältige Chancen und Fördermöglichkeiten für verschiedenste Formate in der Welterbe-Vermittlung. Einhergehend mit dem Aufbau eines Welterbemanagements können nun auch die Herausforderungen angegangen und Lösungen entwickelt werden. Die exemplarisch herausgearbeiteten Vorschläge für Bildungsangebote für junge Menschen dienen als Anregung für die Entwicklung von Vermittlungsangeboten.

- vým dědictvím (lze provádět také ve spolupráci se školami nebo GTA)
- Zřízení ambasadů/ambasaderek světového dědictví (skupiny mládeže) s právem mít slovo na úrovni rozhodování
 - Nabídky příležitostí k vzdělávání v oblasti tradičních řemeslných technik na místě k zachování dědictví (možné zapojení regionálních řemeslníků)
 - Zavádění dobrovolnických projektů na ochranu a zprostředkování světového dědictví (v návaznosti na projekty dobrovolníků evropského dědictví)
 - Zavádění kurzů vzdělávání dospělých
 - Rozvoj nabídek pro seniory
 - Seskupování a prezentace bezbariérových nabídek, stejně jako vývoj dalších nabídek

Díky nominaci na seznam světového dědictví UNESCO existuje mnoho příležitostí a možností financování pro široké spektrum formátů zprostředkování světového dědictví. Spolu se zřízením systému správy světového dědictví lze nyní řešit výzvy a vyvíjet řešení. Příkladem zpracované návrhy nabídek vzdělávání pro mladé lidi slouží jako podnět k jejich rozvoji.

5 Ausblick

Die Umsetzung des Bildungsauftrags spielt eine entscheidende Rolle für den langfristigen Schutz und Erhalt einer Welterbestätte. Die Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří verfügt über eine Vielzahl an Möglichkeiten, junge Menschen, aber auch die Bevölkerung insgesamt sowie Besucher*innen für ihr facettenreiches kulturelles Bergbauerbe zu begeistern.

Bildungsarbeit ist eng mit der Jugend- und Nachwuchsarbeit verbunden. Daher ist es wichtig, Jugendlichen eine Stimme und Gehör im Welterbekontext zu geben, um ein nachhaltiges Engagement und die langfristige emotionale Bindung der folgenden Generationen an das Welterbe zu sichern. Häufiger als oft angenommen engagieren sich junge Menschen freiwillig: über 50 Prozent aller Jugendlichen sind in Vereinen aktiv und es besteht bei den bisher nicht engagierten eine hohe Bereitschaft, dies in Zukunft zu tun.²⁷ Aber auch bei Schüler*innen steigt das freiwillige Engagement zunehmend. Dieses Potential gilt es zu nutzen!

Welterbe motiviert und bietet die Chance, junge Menschen für ihr montanes Erbe zu begeistern und den langfristigen Schutz und Erhalt des Welterbes sicherzustellen. Kinder und Jugendliche von Anfang an eng in die Konzeption von Bildungsangeboten einzubinden, bietet die Möglichkeit, zukunftsfähige und nachhaltige Angebote zu entwickeln. Hierfür braucht es entsprechende Formate und Angebote, die einerseits Kindern und Jugendlichen Raum zur Umsetzung eigener Ideen geben und andererseits ihnen Kompetenzen vermitteln bzw. ermöglichen. Darüber hinaus fördern an die wandelnden gesellschaftlichen und technischen Rahmenbedingungen angepasste Vermittlungsformate und Kommunikationsweisen das Interesse junger Menschen. Kooperationen in Form regionaler Vermittlungsnetzwerke mit den Akteuren vor Ort, aber auch mit lokalen Unternehmen, Universitäten und UNESCO-Projektschulen, tragen ebenfalls zur Umsetzung bei.

Mit der Ernennung zum UNESCO-Welterbe bieten sich vielfältige Chancen und Fördermöglichkeiten. Das für die Montanregion Erz-

gebirge/Krušnohoří entwickelte grenzübergreifende Managementsystem kann die mit dem EU-Projekt „Unser WeltErbe“ begonnene Bildungsarbeit im Welterbe weiterführen und weiterentwickeln. Die grenzübergreifende Zusammenarbeit bietet eine gute Grundlage für die Entwicklung von gemeinsamen Vermittlungsinhalten sowie -angeboten und die Einbindung einer Vielzahl von Akteuren.

5 Výhled

Implementace vzdělávací mise hraje rozhodující roli při dlouhodobé ochraně a zachování místa světového dědictví. Hornický region Krušné hory / Krušnohoří má mnoho příležitostí inspirovat mladé lidi i celou populaci a návštěvníky svým mnohostranným kulturním hornickým dědictvím.

Práce v oblasti vzdělávání souvisí úzce s prací s mládeží. Je proto důležité dát mladým lidem hlas a místo, které je třeba slyšet v kontextu světového dědictví, aby bylo zajištěno udržitelné odhodlání a dlouhodobé citové vazby na světové dědictví pro budoucí generace. Častěji, než se předpokládá, se zapojují dobrovolně mladí lidé: více než 50 procent všech mladých lidí je aktivních ve sdruženích a ti, kteří se doposud nezúčastnili, jsou tomu do budoucna velmi nakloněni.⁵⁴ Dobrovolnictví však také roste mezi školáky/školačkami. Je důležité tento potenciál využít!

Světové dědictví motivuje a nabízí příležitost nadchnout mladé lidi pro jejich hornické dědictví a zajistit dlouhodobou ochranu a uchování světového dědictví. Úzké zapojení dětí a mladých lidí do koncepce nabídek vzdělávání hned od začátku nabízí příležitost rozvíjet udržitelné nabídky zaměřené na budoucnost. To vyžaduje vhodné formáty a nabídky, které na jedné straně dávají dětem a mladým lidem prostor k realizaci jejich vlastních nápadů a na druhé straně jim předávají nebo umožňují kompetence. Kromě toho mediální formáty a komunikační metody přizpůsobené měnícím se sociálním a technickým rámcovým podmínkám podporují zájem mladých lidí. Spolupráce v podobě regionálních mediačních sítí s místními aktéry, ale také s místními podnikateli, univerzitami a projektovými školami UNESCO, přispívají také k realizaci.

Nominace na seznam světového dědictví UNESCO otevírá širokou škálu příležitostí a možností financování. Systém přeshraniční správy vyvinutý pro hornický region Erzgebirge/Krušnohoří může pokračovat a dále rozvíjet pedagogickou práci ve světovém dědictví, která byla zahájena projektem EU „Naše světové dědictví“. Přeshraniční spolupráce poskytuje dobrý základ pro rozvoj společného

komunikačního obsahu a nabídek a zapojení velkého počtu aktérů.

Endnoten

- ¹ Richtlinien für die Durchführung des Übereinkommens zum Schutz des Kultur- und Naturerbes der Welt, 02.06.2017, Artikel 108–118).
- ² http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf (05.11.2020).
- ³ Siehe dazu Pospiech, G.; Niethammer, M.; Wieser, D.; Kuhleemann, F. (Hrsg.): Begegnungen mit der Wirklichkeit. Chancen für fächerübergreifendes Lernen an außerschulischen Lernorten. Bern 2020.
- ⁴ https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-12/Handreichung%20Informationszentren%20im%20Welterbe_DUK.pdf (27.11.2020).
- ⁵ http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf (27.11.2020).
- ⁶ <http://whc.unesco.org/sustainabletourismtoolkit/guide-4-%E2%80%93-case-study-r%C3%B8ros-mining-town-and-circumference-norway> (30.11.2020).
- ⁷ <http://www.europeanheritageawards.eu/winners/the-outbuilding-project/> <http://www.europeanheritageawards.eu/winners/the-outbuilding-project/> (15.10.2019).
- ⁸ <http://www.visitblanavon.co.uk/en/Education/YouthAmbassadors/Youth-Ambassadors.aspx> (14.10.2019).
- ⁹ <https://www.rammelsberg.de/fuehrungen/schulklassen-kindergruppen/museumskinderclub-der-neugierigen-bergzwerge> (25.11.2020).
- ¹⁰ <https://www.rammelsberg.de/fuehrungen/schulklassen-kindergruppen> (25.11.2020).
- ¹¹ <https://mein.welterbe.org/> (30.11.2020).
- ¹² <http://www.fertotaj.hu/document/4t2h8jhr.pdf> (30.11.2020).
- ¹³ <http://www.iwss.org/home> (30.11.2020).
- ¹⁴ <https://www.wwf.de/aktiv-werden/bildungsarbeit-lehrerservice/downloads-bildung/wattenmeer/pause-am-wattenmeer/> (30.11.2020).
- ¹⁵ https://www.saalburgmuseum.de/wp-content/uploads/2020/02/Werbeflyer_Museumskoffer_aktuell.pdf (25.11.2020).
- ¹⁶ <http://www.palafittes.org/startseite.html> (12.10.2017) <https://www.pfahlbauten.de/infos/lehrer-schulen-paedagogische-angebote.html> (12.10.2017).
- ¹⁷ https://www.pfahlbauten.de/infos/Schulerprojekt_000.pdf (30.11.2020).
- ¹⁸ <https://www.pfahlbauten.de/ueber-uns/> (12.10.2017).
- ¹⁹ <https://www.dolomitiunesco.info/schulerinnen-schuler-fossilseachallenge/?lang=de> (30.11.2020).
- ²⁰ <https://www.dolomitiunesco.info/ich-lebe-hier-die-schuler-und-ihre-dolomiten/?lang=de> (30.11.2020).
- ²¹ <http://www.dolomitiunesco.info/?lang=de> (30.10.2018).
- ²² <https://www.youpedia.de/de/regensburg> (30.10.2018).
- ²³ <https://www.regensburg.de/welterbe/welterbe-in-jungen-haenden/abgeschlossene-schulprojekte/junior-guides-programm> (30.10.2018).
- ²⁴ <https://www.regensburg.de/welterbe/welterbe-in-jungen-haenden/abgeschlossene-schulprojekte/lost-traces-eine-baukulturelle-spu-rensuche-schuelerprojekte> (30.10.2018).
- ²⁵ <https://worldheritage-education.eu/de#start> (25.11.2020).
- ²⁶ Die Publikation „Lokal erleben Global lernen – UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří“ steht zum Download unter <https://fv-montanregion-erzgebirge.de/montan/portfolio-item/unser-welterbe/> zur Verfügung.
- ²⁷ BMFSFJ, 4. Freiwilligensurvey, Stand 2020.

Vysvětlivky

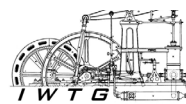
- ²⁸ Pokyny pro provádění Úmluvy o ochraně kulturních památek apřírodního dědictví světa, 2. 6. 2017, články 108–118).
- ²⁹ http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf (05.11.2020).
- ³⁰ Viz. Pospiech, G.; Niethammer, M.; Wieser, D.; Kuhleemann, F. (Hrsg.): Setkání s realitou. Příležitosti pro interdisciplinární učení na mimoškolních vzdělávacích místech. Bern 2020.
- ³¹ https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-12/Handreichung%20Informationszentren%20im%20Welterbe_DUK.pdf (27.11.2020).
- ³² http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf (27.11.2020).
- ³³ <http://whc.unesco.org/sustainabletourismtoolkit/guide-4-%E2%80%93-case-study-r%C3%B8ros-mining-town-and-circumference-norway> (30.11.2020).
- ³⁴ <http://www.europeanheritageawards.eu/winners/the-outbuilding-project/> <http://www.europeanheritageawards.eu/winners/the-outbuilding-project/> (15.10.2019).
- ³⁵ <http://www.visitblanavon.co.uk/en/Education/YouthAmbassadors/Youth-Ambassadors.aspx> (14.10.2019).
- ³⁶ <https://www.rammelsberg.de/fuehrungen/schulklassen-kindergruppen/museumskinderclub-der-neugierigen-bergzwerge> (25.11.2020).
- ³⁷ <https://www.rammelsberg.de/fuehrungen/schulklassen-kindergruppen> (25.11.2020).
- ³⁸ <https://mein.welterbe.org/> (30.11.2020).
- ³⁹ <http://www.fertotaj.hu/document/4t2h8jhr.pdf> (30.11.2020).
- ⁴⁰ <http://www.iwss.org/home> (30.11.2020).
- ⁴¹ <https://www.wwf.de/aktiv-werden/bildungsarbeit-lehrerservice/downloads-bildung/wattenmeer/pause-am-wattenmeer/> (30.11.2020).
- ⁴² https://www.saalburgmuseum.de/wp-content/uploads/2020/02/Werbeflyer_Museumskoffer_aktuell.pdf (25.11.2020).
- ⁴³ <http://www.palafittes.org/startseite.html> (12.10.2017) <https://www.pfahlbauten.de/infos/lehrer-schulen-paedagogische-angebote.html> (12.10.2017).
- ⁴⁴ https://www.pfahlbauten.de/infos/Schulerprojekt_000.pdf (30.11.2020).
- ⁴⁵ <https://www.pfahlbauten.de/ueber-uns/> (12.10.2017).
- ⁴⁶ <https://www.dolomitiunesco.info/schulerinnen-schuler-fossilseachallenge/?lang=de> (30.11.2020).
- ⁴⁷ <https://www.dolomitiunesco.info/ich-lebe-hier-die-schuler-und-ihre-dolomiten/?lang=de> (30.11.2020).
- ⁴⁸ <http://www.dolomitiunesco.info/?lang=de> (30.10.2018).
- ⁴⁹ <https://www.youpedia.de/de/regensburg> (30.10.2018).
- ⁵⁰ <https://www.regensburg.de/welterbe/welterbe-in-jungen-haenden/abgeschlossene-schulprojekte/junior-guides-programm> (30.10.2018).
- ⁵¹ <https://www.regensburg.de/welterbe/welterbe-in-jungen-haenden/abgeschlossene-schulprojekte/lost-traces-eine-baukulturelle-spu-rensuche-schuelerprojekte> (30.10.2018).
- ⁵² <https://worldheritage-education.eu/de#start> (25.11.2020).
- ⁵³ Die Publikation „Lokal erleben Global lernen – UNESCO-Welterbe Montanregion Erzgebirge/Krušnohoří“ steht zum Download unter <https://fv-montanregion-erzgebirge.de/montan/portfolio-item/unser-welterbe/> zur Verfügung.
- ⁵⁴ BMFSFJ, 4. Freiwilligensurvey, Stand 2020.

**Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.**

Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
Interreg V A / 2014 – 2020

Die Publikation wurde im Rahmen des EU-Projektes „Unser WeltErbe – die montane Kulturlandschaft Erzgebirge/Krušnohoří“ – gefördert vom Europäischen Fonds für regionale Entwicklung – erstellt.

Tato publikace vznikla v rámci projektu EU „Naše světové dědictví – hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří“ financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.